

Co-funded by
the European Union

Projekat CoViS

Izveštaj o percepcijama i uverenjima sportista i trenera u vezi sa pojavom i prijavljivanjem seksualnog uznemiravanja

Co-funded by
the European Union

Odricanje od odgovornosti: Projekat je finansirala Evropska unija kroz program ERASMUS+ Sport – Saradnička partnerstva. Podrška Evropske komisije izradi ove publikacije ne predstavlja odobravanje njenog sadržaja, koji odražava stavove projektnog konzorcijuma. Evropska komisija ne može se smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u ovoj publikaciji.

Sadržaj

Uvod.....	6
Seksualno uznemiravanje u sportu.....	6
O ovom izveštaju	14
Kvantitativno istraživanje	17
Metoda	17
Učesnici.....	17
Merni instrumenti.....	17
Demografski podaci i podaci povezani sa sportom	17
Iskustva seksualnog uznemiravanja.....	18
Prihvatanje mitova o seksualnom uznemiravanju	19
Opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja.....	20
Namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja	21
Postupak	22
Rezultati kvantitativnog istraživanja.....	23
Iskustva uznemiravanja	23
Stavovi i uverenja o seksualnom uznemiravanju	32
Opažena psihološka bezbednost.....	34
Opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja	34
Namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja.....	35
Korelacije između ispitivanih varijabli	36
Prediktori namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja	39
Kvalitativno istraživanje	42
Metod	42
Učesnici.....	42
Vodič za intervju	42
Analitički pristup.....	45
Postupak	47
Rezultati kvalitativnog istraživanja.....	49

Tema 1: Profesionalne granice i normalizacija problematičnih praksi u sportu.....	49
Podtema 1.1: Podržavajuća bliskost nasuprot profesionalnoj distanci	49
Podtema 1.2: Ranije prihvaćene prakse kao narušavanje granica.....	50
Podtema 1.3: Dvosmislena nežnost i neformalno ponašanje	50
Tema 2: Seksualno uznemiravanje kao kontinuum ponašanja	51
Podtema 2.1: Verbalna, neverbalna i simbolička ponašanja	51
Podtema 2.2: Neželjeni fizički kontakt	52
Podtema 2.3: Seksualizovani komentari o telu, rodu ili izgledu	52
Podtema 2.4: Iskorišćavanje divljenja i zavisnosti.....	53
Tema 3: Moć, zavisnost i strukturni faktori rizika u sportu	53
Podtema 3.1: Autoritet trenera i zavisnost sportiste.....	53
Podtema 3.2: Nedostatak nadzora i odgovornosti	54
Podtema 3.3: Putovanja, hoteli, svlačionice i situacije nasamo	55
Podtema 3.4: Fizička blizina i kontakt specifičan za određeni sport	55
Podtema 3.5: Takmičarski pritisak kao mogući pojačavajući faktor	55
Tema 4: Ranjivost i nejednaka zaštita sportista	56
Podtema 4.1: Maloletni i mladi sportisti	56
Podtema 4.2: Devojčice i sportistkinje.....	57
Podtema 4.3: Sportisti sa invaliditetom.....	57
Podtema 4.4: Porodična i socioekonomska ranjivost.....	57
Tema 5: Prepoznavanje znakova upozorenja i nesigurnost u njihovom tumačenju	58
Podtema 5.1: Ponašajni i emocionalni znakovi upozorenja	58
Podtema 5.2: Iskustvo kao činilac koji olakšava prepoznavanje	58
Podtema 5.3: Teškoće u tumačenju nejasnih situacija	59
Podtema 5.4: Strah od pogrešne optužbe	59

Tema 6: Prepreke prijavljivanju, nepoverenje u institucije i kultura ćutanja	60
Podtema 6.1: Nejasne ili nedostupne procedure prijavljivanja	60
Podtema 6.2: Strah od posledica i odmazde.....	61
Podtema 6.3: Nepoverenje u sistem i nedovoljna reakcija organizacija	61
Podtema 6.4: Kultura ćutanja, ogovaranja i normalizacije	62
Podtema 6.5: Okrivljavanje žrtve i zaštita ugleda.....	62
Tema 7: Edukacija, protokoli, nezavisne strukture i kultura zaštite sportista.....	63
Podtema 7.1: Edukacija trenera, sportista i roditelja.....	63
Podtema 7.2: Kodeksi ponašanja i praktični primeri	64
Podtema 7.3: Posebno određene strukture zaštite sportista.....	64
Podtema 7.4: Odgovornost organizacija i sankcije	65
Podtema 7.5: Promena sportske kulture.....	65
Zajednički nalazi partnera	66
Diskusija	71
Kvantitativno istraživanje	71
Kvalitativno istraživanje	75
Obrazovne implikacije	80
1. Razumevanje seksualnog uznemiravanja, zlostavljanja i zaštite sportista	81
2. Prepoznavanje ranih znakova upozorenja i nejasnih situacija	82
3. Suprotstavljanje okrivljavanju žrtve i umanjivanju ozbiljnosti događaja.....	83
4. Jačanje opažene sposobnosti delovanja: šta uraditi, kako reagovati i kome prijaviti	84
5. Stvaranje bezbednosti i poverenja u postupak prijavljivanja.....	85
6. Intervencija posmatrača i odgovornost vršnjaka.....	86
7. Uloge i odgovornosti trenera, stručnog osoblja, klubova i sportskih organizacija.....	87
8. Uznemiravanje putem digitalnih i društvenih medija	88
9. Promena kulture i stvaranje pozitivnog sportskog okruženja	88
Ograničenja i zaključak.....	89
Literatura.....	91

Uvod

Seksualno uznemiravanje u sportu

Seksualno nasilje u sportu sve se više prepoznaje kao značajno pitanje zaštite sportista, ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i integriteta sporta. Iako se sport uobičajeno promoviše kao okruženje koje doprinosi pozitivnom razvoju mladih, socijalnoj uključenosti, unapređenju zdravlja, moralnom obrazovanju i učešću u zajednici, iste organizacione karakteristike koje sportu daju snažan uticaj na život mladih mogu stvoriti i uslove u kojima uznemiravanje, zlostavljanje, iskorišćavanje i nasilje ostaju skriveni. Hijerarhijski odnosi, velika zavisnost od trenera i stručnog i pomoćnog osoblja, intenzivno trenažno okruženje, putovanja, zajednički smeštaj, fizički kontakt i kultura ćutanja mogu izložiti sportiste povećanom riziku, naročito decu, adolescente, žene, sportiste sa invaliditetom i druge ranjive grupe (Brackenridge, 2001; Vertommen et al., 2016). Zbog toga seksualno nasilje u sportu ne treba posmatrati kao niz izolovanih incidenata, već kao sistemski problem koji zahteva prevenciju, edukaciju, mehanizme prijavljivanja, institucionalnu odgovornost i promenu kulture.

Seksualno nasilje u sportu obično se razume kao deo šireg spektra rodno zasnovanog nasilja. U strateškim dokumentima Evropske komisije o rodnoj ravnopravnosti u sportu, rodno zasnovano nasilje definiše se kao nasilje usmereno prema osobi zbog njenog roda ili kao nasilje koje nesrazmerno pogađa osobe određenog roda. U okviru ovog šireg koncepta, seksualno nasilje obuhvata seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje, seksualni napad, silovanje, iskorišćavanje, gruming i druge neželjene postupke seksualne prirode. Konsenzus izjava Međunarodnog olimpijskog komiteta pruža korisnu konceptualnu osnovu, definišući bezbedan sport kao sportsko okruženje koje je zasnovano na poštovanju i ravnopravnosti i koje je oslobođeno svih oblika namernog nasilja (Mountjoy et al., 2016). U istom okviru, seksualno uznemiravanje podrazumeva svako neželjeno i neprihvatljivo ponašanje seksualne prirode, bilo da je verbalno, neverbalno ili fizičko, dok se seksualno zlostavljanje odnosi na ponašanje seksualne prirode u kojem je pristanak iznuđen ili ostvaren manipulacijom, ne postoji ili ga osoba nije u mogućnosti dati (Mountjoy et al., 2016).

Razlikovanje seksualnog uznemiravanja od seksualnog zlostavljanja jeste važno, ali se u praksi ova ponašanja često nalaze na istom kontinuumu. Seksualno uznemiravanje može obuhvatiti seksističke komentare, seksualne šale, neželjenu pažnju, nametljiva pitanja, sugestivne poruke, izlaganje seksualizovanom sadržaju ili neprimereno dodirivanje. Seksualno zlostavljanje obuhvata teže oblike seksualne prinude, kontakta ili iskorišćavanja, posebno kada postoji

neravnoteža moći (Brackenridge, 2001; Mountjoy et al., 2016). Takve neravnoteže moći česte su u sportu. Treneri, medicinsko osoblje, službena lica, stariji sportisti, rukovodioci klubova i drugi članovi okruženja sportiste mogu imati značajan uticaj na izbor u tim, mogućnosti za treniranje, učešće na takmičenjima, stipendije, napredovanje u karijeri i osećaj društvene pripadnosti. Takva zavisnost sportistima može otežati da se suprotstave štetnom ponašanju, da o njemu govore ili da ga prijave, naročito kada je počinitelj ugledan, uspešan ili uživa institucionalnu zaštitu (Fasting & Brackenridge, 2009; Hartill, 2009).

Prepoznavanje seksualnog nasilja u sportu kao prioriteta javnih politika odvijalo se postepeno. Na evropskom nivou politička pažnja intenzivirana je tokom druge decenije 21. veka, kada se zaštita maloletnika u sportu počela povezivati sa integritetom sporta i zaštitom mladih sportista. Lanzarotska konvencija Saveta Evrope i dalje predstavlja jedan od ključnih pravnih instrumenata za zaštitu dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja. Njome je obuhvaćen širok spektar krivičnih dela, uključujući seksualno zlostavljanje, grumbling, iskorišćavanje kroz prostituciju, izlaganje seksualnim sadržajima i materijale koji prikazuju seksualno zlostavljanje dece (Council of Europe, 2007). Konvencija je posebno značajna za sport jer mnogi sportisti počinju da se bave sportom u ranom uzrastu i razvijaju dugotrajne odnose sa odraslim osobama koje se nalaze u položaju poverenja. Konvencija takođe naglašava da prevencija ne podrazumeva samo kažnjavanje počinitelja, već i edukaciju dece, obuku odraslih koji rade sa njima i uspostavljanje institucionalnih sistema sposobnih da prepoznaju rizike i na njih odgovore (Council of Europe, 2007).

Empirijska istraživanja pokazuju da se seksualno uznemiravanje i zlostavljanje pojavljuju u različitim sportovima, na različitim nivoima takmičenja i u različitim nacionalnim kontekstima. Rana istraživanja u sportu pokazala su da seksualno uznemiravanje nije ograničeno samo na vrhunski sport, iako okruženje vrhunskog sporta može povećati rizik zbog veće zavisnosti od trenera, izraženijeg pritiska da se ostvare rezultati, putovanja i normalizacije autoritarne trenerske kulture (Brackenridge, 2001; Fasting & Brackenridge, 2009). Pregledni radovi i konsenzus izjave ukazuju na velika odstupanja u prijavljenim stopama prevalencije, delom zato što se studije razlikuju prema definicijama, uzorcima, mernim instrumentima i starosnim grupama, kao i prema tome da li ispituju iskustva tokom celog života, iskustva iz detinjstva ili iskustva tokom određenog perioda bavljenja sportom (Mountjoy et al., 2016). U predlogu projekta CoViS navodi se da se prijavljene stope prevalencije seksualnog uznemiravanja u sportu kreću od 19% do 92%, dok se stope seksualnog zlostavljanja kreću od 2% do 49%. Ovi

podaci istovremeno ukazuju na ozbiljnost problema i na metodološku složenost procenjivanja njegove prevalencije.

Velike evropske studije dodatno su ojačale bazu naučnih dokaza. Vertommen i saradnici (2016), u istraživanju interpersonalnog nasilja nad decom u sportu u Holandiji i Belgiji, pokazali su da nasilje nad decom u sportu nije izuzetak i da obuhvata psihološke, fizičke i seksualne oblike nasilja. Projekat CASES proširio je ova istraživanja na nekoliko evropskih zemalja i utvrdio visok nivo interpersonalnog nasilja nad decom unutar i izvan sporta, uključujući i kontaktno seksualno nasilje (Hartill et al., 2021). Ovi nalazi su značajni zato što dovode u pitanje pretpostavku da sport sam po sebi automatski štiti decu. Sport može predstavljati zaštitno okruženje kada postoje odgovarajuće strukture zaštite, ali može postati rizičan kada je moć koncentrisana, granice nisu jasno definisane, prijavljivanje nije bezbedno, a institucije daju prednost zaštiti ugleda u odnosu na dobrobit sportista (Hartill et al., 2021; Vertommen et al., 2016).

Jedan od centralnih problema opisanih u literaturi jeste nedovoljno prijavljivanje seksualnog nasilja u sportu. Sportisti mogu ćutati zbog stida, straha da im se neće verovati, straha od odmazde, emocionalne zavisnosti od počinioca, zabrinutosti da će izgubiti mesto u timu, lojalnosti klubu ili straha da će ugroziti sportsku karijeru (Brackenridge, 2001; Fasting & Brackenridge, 2009; Hartill, 2009). Deca i adolescenti možda neće prepoznati određena ponašanja kao zlostavljanje, naročito kada su kroz proces gruminga povrede granica postepeno normalizovane.

Gruming je proces u kojem počinilac gradi poverenje, izoluje žrtvu, postepeno umanjuje njenu osetljivost na neprikladno ponašanje i manipuliše njome kako bi je naveo na ćutanje i čuvanje tajne (Brackenridge, 2001). U sportu gruming može biti prikriven posebnom pažnjom, dodatnim treninzima, emocionalnom podrškom, mogućnostima za izbor u tim ili povlašćenim položajem. Zbog toga je edukacija o granicama, pristanku, moći i postupcima prijavljivanja neophodna ne samo sportistima već i roditeljima, trenerima, stručnom i pomoćnom osoblju i rukovodiocima sportskih organizacija (Mountjoy et al., 2016).

Rod predstavlja ključnu dimenziju seksualnog nasilja u sportu, ali se ovaj problem ne sme svesti isključivo na viktimizaciju žena. Žene i devojke nesrazmerno su pogođene seksualnim uznemiravanjem i rodno zasnovanim nasiljem, dok se u literaturi kao počinioci češće navode muškarci (Fasting et al., 2011; Fasting et al., 2014; Mountjoy et al., 2016). Međutim,

istraživanja sprovedena među muškim sportistima dovela su u pitanje pretpostavku da dečaci i muškarci nisu ranjivi. Hartill (2009) je ukazao na seksualno zlostavljanje dečaka u organizovanom muškom sportu i zaključio da sportske kulture zasnovane na tradicionalnim predstavama muškosti mogu dodatno učutkati muške žrtve i učiniti otkrivanje zlostavljanja posebno teškim. Sportisti muškog pola mogu strahovati od stigmatizacije, preispitivanja njihove muškosti ili seksualnosti, ismevanja ili isključivanja (Hartill, 2009).

Strategije prevencije zato moraju biti rodno osetljive, ali ne smeju isključivati druge grupe. One treba da prepoznaju nesrazmerno velike rizike kojima su izložene sportistkinje, ali istovremeno moraju obezbediti da dečaci, muškarci, LGBTQ+ sportisti i sportisti sa invaliditetom budu uključeni u sisteme zaštite (Mountjoy et al., 2016).

Odnos između trenera i sportiste posebno je značajan zato što u sebi objedinjuje poverenje, autoritet, zavisnost i emocionalnu bliskost. Treneri često imaju formativnu ulogu u životu mladih sportista, utičući ne samo na sportski rezultat već i na identitet, motivaciju, samopoštovanje i osećaj pripadnosti. Ovaj odnos može biti pozitivan i podsticajan za razvoj kada je zasnovan na poštovanju, autonomiji, brizi i jasno postavljenim etičkim granicama. Međutim, kada se granice zamagle, a autoritet ostane bez kontrole, odnos trener–sportista može postati okruženje za manipulaciju i zlostavljanje (Brackenridge, 2001; Fasting & Brackenridge, 2009).

Fasting i Brackenridge (2009) navode da je edukacija trenera od centralnog značaja za prevenciju, jer treneri moraju razumeti način na koji moć funkcioniše, kako se razvija narušavanje granica i kako se stvara bezbedno trenažno okruženje. Sand i saradnici (2011) dodatno su pokazali da autoritarno ponašanje trenera može biti povezano sa povećanim rizikom od seksualnog uznemiravanja, što ukazuje da prevencija ne treba da se bavi samo eksplicitnim seksualno nedoličnim ponašanjem, već i širom trenerskom kulturom.

Istraživanja sprovedena među sportistkinjama i studentkinjama sportskih nauka u Evropi pružaju značajne dokaze za projekat CoViS. Fasting, Chroni, Hervik i Knorre (2011) istraživali su seksualno uznemiravanje sportistkinja u tri evropske zemlje i utvrdili da je znatan procenat žena doživeo seksualno uznemiravanje u sportu. Fasting, Chroni i Knorre (2014) takođe su ispitivali iskustva seksualnog uznemiravanja među evropskim studentkinjama sportskih nauka u sportskom i obrazovnom okruženju, ukazujući da i sportske i obrazovne sredine mogu izložiti mlade žene neželjenim ponašanjima seksualne prirode. Ove studije su posebno značajne za

CoViS jer pružaju uporedne evropske podatke i pokazuju da seksualno uznemiravanje povezano sa sportom nije ograničeno na samo jedan nacionalni kontekst (Fasting et al., 2011, 2014).

Istraživanja sprovedena u Grčkoj dokumentovala su visoke stope seksualnog uznemiravanja u sportu. Chroni i Fasting (2009) izvestili su da je 71,5% žena aktivnih u sportu, bilo na međunarodnom ili nacionalnom nivou ili kroz rekreativno vežbanje, doživelo neki oblik seksualno uznemiravajućeg ponašanja muškarca. U predlogu projekta CoViS takođe se navodi da je među sportistima koji su doživeli seksualno zlostavljanje 41% žena i 29% muškaraca prijavilo da se zlostavljanje dogodilo u sportskom okruženju.

Chroni i Kavoura (2022) analizirali su način na koji su slučajevi seksualnog nasilja u grčkom sportu postali javno vidljivi nakon što je osvajačica olimpijske medalje Sofia Bekatorou javno govorila o svom iskustvu, čime je doprinela razvoju grčkog pokreta #MeToo. Njihova analiza pokazuje da javno otkrivanje iskustva može otvoriti društvenu raspravu, ali istovremeno pokazuje koliko dugo kultura ćutanja, institucionalno poricanje i okrivljavanje žrtve mogu opstajati pre nego što se glas osoba koje su preživele nasilje zaista čuje (Chroni & Kavoura, 2022).

Balkanski i širi kontekst jugoistočne Evrope donosi specifične izazove. U Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj sport ima veliki kulturni značaj i tesno je povezan sa nacionalnim identitetom, ali je seksualno nasilje u sportu i dalje nedovoljno istraženo i nedovoljno uređeno propisima. Projekat CoViS ukazuje na veliki nedostatak dokaza u ovim zemljama, naročito kada je reč o sveobuhvatnim podacima o seksualnom uznemiravanju, zlostavljanju, iskorišćavanju i seksualnom nasilju nad mladim sportistima.

U Srbiji, podaci zasnovani na istraživanjima OEBS-a ukazuju da je seksualno uznemiravanje jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama, ali ne pružaju procene prevalencije specifične za sportsko okruženje (Babović & Reljanović, 2020). U Bugarskoj nacionalni i međunarodni podaci pokazuju da su žene izložene fizičkom i seksualnom uznemiravanju, kao i uznemiravanju u profesionalnom okruženju, ali i u ovom slučaju nedostaju podaci specifični za sport. Nedostatak pouzdanih podataka koji se neposredno odnose na sport ograničava sposobnost kreatora javnih politika i sportskih organizacija da osmisle ciljne strategije prevencije.

Posledice seksualnog nasilja po sportiste mogu biti ozbiljne i dugotrajne. Osobe koje su preživele nasilje mogu imati anksioznost, depresiju, osećanje stida i krivice, probleme sa spavanjem, gubitak poverenja, povlačenje iz društva, sniženo samopoštovanje, poremećaje u ishrani, smanjene sportske sposobnosti i napuštanje sporta (Mountjoy et al., 2016; Vertommen et al., 2016). Neki sportisti mogu nastaviti da se bave sportom, ali sportsko okruženje doživljavaju kao nebezbedno, prinudno ili psihološki štetno. Drugi se mogu potpuno povući iz sporta, čime gube pristup društvenim, razvojnim i zdravstvenim koristima koje sport može pružiti.

Seksualno nasilje nanosi štetu i timovima, klubovima i sportskim sistemima, jer podriva poverenje, uključenost, integritet i obrazovnu vrednost sporta (Hartill et al., 2021; Mountjoy et al., 2016). Prevenciju zato ne treba posmatrati samo kao zaštitu žrtava već i kao neophodan uslov etičkog razvoja sporta.

Sportisti sa invaliditetom mogu biti izloženi dodatnoj ranjivosti. Zavisnost od trenera, asistenata, negovatelja, osoba koje obezbeđuju prevoz ili medicinskog osoblja može povećati izloženost zlostavljanju i smanjiti mogućnosti za bezbedno prijavljivanje. Komunikacione prepreke, društvena izolacija, neverovanje i nedostatak pristupačnih mehanizama prijavljivanja mogu dodatno učutkati sportiste sa invaliditetom (Mountjoy et al., 2016).

LGBTQ+ sportisti takođe mogu biti izloženi povećanoj ranjivosti zbog stigmatizacije, diskriminacije, pretnji otkrivanjem njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, kao i neprijateljske atmosfere u timu. Intersekcionalni pristup je zato od suštinskog značaja za politike zaštite sportista: rod, uzrast, invaliditet, seksualnost, migrantski status, socioekonomsko poreklo i prethodna viktimizacija mogu se međusobno preplitati, povećavajući rizik i smanjujući pristup podršci (Mountjoy et al., 2016; Vertommen et al., 2016).

U literaturi se sve više naglašava da prevencija mora prevazići samo podizanje svesti. Podizanje svesti jeste neophodno, ali nije dovoljno ukoliko sportisti ne znaju kako da prijave slučaj, odrasli ne znaju kako da reaguju ili institucije nemaju jasne procedure. Delotvorna prevencija zahteva kodekse ponašanja, osobe odgovorne za zaštitu sportista, obavezne obuke, nezavisne kanale prijavljivanja, postupke za podnošenje pritužbi usmerene na potrebe sportista, podršku zasnovanu na razumevanju traume, sisteme praćenja i sankcije za nedolično ponašanje (Fasting & Brackenridge, 2009; Mountjoy et al., 2016).

Sportske organizacije moraju se baviti i neformalnim kulturnim obrascima koji omogućavaju zlostavljanje, kao što su normalizovano ponižavanje, preterana poslušnost, tajnovitost, seksualizovane šale i uverenje da je dobrobit sportiste manje važna od sportskog uspeha (Brackenridge, 2001; Sand et al., 2011).

Digitalni alati mogu doprineti prevenciji i prijavljivanju, ali samo kada su uključeni u pouzdan sistem zaštite sportista. Internet platforme za prijavljivanje mogu smanjiti prepreke omogućavanjem poverljivog ili anonimnog prijavljivanja, pružanjem informacija o pravima i procedurama i usmeravanjem žrtava prema službama podrške. Međutim, digitalno prijavljivanje ne može zameniti odgovornost institucija.

Sportisti će takve alate koristiti samo ukoliko veruju da će prijave biti obrađene bezbedno, poverljivo i pravično. Digitalni sistemi prijavljivanja zato treba da budu praćeni edukacijom, jasnim protokolima, procedurama upućivanja nadležnim službama, pravilima zaštite podataka i mehanizmima odgovornosti. Plan projekta CoViS da objedini internet obrazovne sadržaje i platformu za prijavljivanje neposredno odgovara na ovu potrebu.

Obuka predstavlja još jednu ključnu komponentu. Trenerima, stručnjacima sportske medicine, rukovodiocima, roditeljima i sportistima potrebni su različiti, njihovim ulogama prilagođeni obrazovni programi. Treneri i članovi stručnog i pomoćnog osoblja treba da budu obučeni o profesionalnim granicama, odnosima moći, pristanku, grumingu, intervenciji posmatrača, komunikaciji zasnovanoj na razumevanju traume i obavezama prijavljivanja (Fasting & Brackenridge, 2009; Mountjoy et al., 2016).

Sportistima je potrebna edukacija prilagođena uzrastu o autonomiji tela, prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju, uznemiravanju među vršnjacima, digitalnom uznemiravanju i mestima na kojima mogu potražiti pomoć. Roditeljima su potrebne smernice o znacima upozorenja, komunikaciji sa decom i načinu reagovanja kada im se dete poveri. Sportskim organizacijama potrebna je institucionalna obuka o primeni politika zaštite, postupanju po pritužbama i praćenju njihove primene (Mountjoy et al., 2016).

Model obuke edukatora, odnosno pristup „obuke trenera za dalju obuku“, predložen u projektu CoViS u skladu je sa potrebom za održivim razvojem kapaciteta. Obučavanjem edukatora-multiplikatora u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj, projekat može proširiti svoj uticaj izvan neposrednog konzorcijuma i omogućiti da se znanja ugrade u rad klubova, saveza, škola i

sportskih organizacija u lokalnim zajednicama. To je posebno važno u sredinama u kojima su formalne strukture zaštite nedovoljno razvijene.

Multiplikatori mogu delovati kao lokalni zagovornici, edukatori i posrednici između sportista, porodica, klubova i službi podrške. Međutim, ovakvi modeli zahtevaju obezbeđivanje kvaliteta, kontinuirani nadzor i redovno ažuriranje materijala kako bi se izbegla površna primena. Metodologija projekta CoViS, koja objedinjuje empirijska istraživanja, zajedničko kreiranje obrazovnih materijala, događaje za podizanje svesti, preporuke za javne politike i platformu za prijavljivanje, usklađena je sa naglaskom koji literatura stavlja na intervencije zaštite na više nivoa.

Zaključno, literatura pokazuje da seksualno nasilje u sportu predstavlja trajan, nedovoljno prijavljiv i višedimenzionalan problem. Na njega utiču rodna neravnopravnost, neravnoteža moći, autoritarna sportska kultura, slabe strukture zaštite i ograničeni mehanizmi prijavljivanja (Brackenridge, 2001; Hartill, 2009). Iako je na evropskom i međunarodnom nivou povećana pažnja posvećena ovom pitanju, i dalje postoje značajni nedostaci, posebno u balkanskim zemljama, u kojima su podaci specifični za sport i sistematski protokoli prevencije ograničeni.

Projekat CoViS je zato dobro pozicioniran da odgovori na značajan jaz između dostupnih dokaza i postojeće prakse prikupljanjem empirijskih podataka, razvijanjem obrazovnih resursa, obukom multiplikatora, podizanjem svesti i uspostavljanjem platforme za prijavljivanje. Njegov doprinos ogleda se u povezivanju istraživanja, obrazovanja, digitalnih alata i institucionalnog angažovanja, sa ciljem stvaranja bezbednijeg, inkluzivnijeg i odgovornijeg sportskog okruženja za mlade sportiste.

O ovom izveštaju

Sprovođenje analize potreba u zemljama učesnicama predstavlja neophodan prvi korak projekta CoViS, jer seksualno nasilje u sportu i dalje predstavlja ozbiljan, ali nedovoljno dokumentovan problem u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj. Iako međunarodna i evropska literatura pokazuje da se seksualno uznemiravanje, zlostavljanje, iskorišćavanje i seksualno nasilje pojavljuju u različitim sportovima, na različitim nivoima takmičenja i među različitim grupama sportista, pouzdani podaci specifični za pojedinačne zemlje i sportsko okruženje i dalje su ograničeni.

To je posebno važno u balkanskom kontekstu, u kojem predlog projekta ukazuje na nedostatak sveobuhvatnih podataka, ograničene strukture prevencije, nedovoljnu informisanost i odsustvo sistematskih mehanizama prijavljivanja. Analiza potreba zato će omogućiti projektu da prevaziđe opšte pretpostavke i razvije intervencije zasnovane na stvarnim okolnostima, iskustvima i institucionalnim uslovima u svakoj zemlji učesnici.

Potrebu za takvom analizom dodatno potvrđuju velike razlike u stopama prevalencije navedenim u literaturi. Prijavljena prevalencija seksualnog uznemiravanja u sportu kreće se od 19% do 92%, dok se prevalencija seksualnog zlostavljanja kreće od 2% do 49%, uglavnom zbog razlika u definicijama, mernim instrumentima, uzorcima i istraživačkim metodama (Mountjoy et al., 2016). Ove razlike pokazuju da seksualno nasilje nije moguće adekvatno razumeti bez podataka koji uzimaju u obzir specifičan kontekst.

Postojeći dokazi iz zemalja učesnica ukazuju na to da problem postoji i da može biti široko rasprostranjen, ali su raspoložive informacije fragmentisane. Na primer, istraživanja u Grčkoj pokazala su visoke nivoe seksualnog uznemiravanja među sportistkinjama, dok podaci iz Srbije i Bugarske ukazuju na šire društvene probleme seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja, ali ne pružaju precizne procene koje se odnose na sportsko okruženje (Babović & Reljanović, 2020; Chroni & Fasting, 2009; Chroni & Kavoura, 2022). Analiza potreba je zato neophodna kako bi se dobila jasnija slika o prirodi, učestalosti, oblicima i opaženim uzrocima seksualnog nasilja u sportu u konkretnim nacionalnim kontekstima obuhvaćenim projektom CoViS.

Dodatni razlog za sprovođenje analize potreba jeste činjenica da se seksualno nasilje u sportu često ne prijavljuje. Sportisti mogu izbegavati da otkriju svoje iskustvo zbog straha od odmazde, stida, nedostatka poverenja u nadležne organe, zabrinutosti da će izgubiti mesto u timu, emocionalne zavisnosti od trenera ili stručnog i pomoćnog osoblja ili nesigurnosti u

pogledu toga da li određeno ponašanje predstavlja uznemiravanje ili zlostavljanje (Brackenridge, 2001; Fasting & Brackenridge, 2009; Hartill, 2009).

Ove prepreke mogu biti još izraženije u malim sportskim zajednicama, u kojima su sportisti, treneri, službena lica i porodice međusobno blisko povezani i u kojima se prijavljivanje može doživeti kao pretnja ugledu kluba, trenera ili samog sportiste. U zemljama učesnicama predlog projekta prepoznaje neprepoznavanje i neprijavlivanje rodno zasnovanog nasilja u sportu kao jedan od centralnih izazova. Analiza potreba zato može utvrditi ne samo iskustva uznemiravanja i zlostavljanja već i psihološke, kulturne, organizacione i proceduralne prepreke koje sportiste sprečavaju da progovore.

Analiza potreba je neophodna i zato što strategije prevencije moraju biti prilagođene lokalnim sportskim kulturama i institucionalnim okolnostima. Iako evropski i međunarodni dokumenti pružaju korisne definicije, principe i preporuke za zaštitu sportista, njihova primena zavisi od konkretnih struktura, resursa i spremnosti nacionalnih sportskih sistema.

U predlogu projekta navodi se da u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj postoji malo dokaza o sveobuhvatnim politikama, zajedničkim protokolima, sistematskim postupcima praćenja ili centralizovanim telima nadležnim za prevenciju seksualnog nasilja u sportu. Analiza potreba pomoći će da se utvrdi koje vrste politika, obrazovnih alata, procedura prijavljivanja i institucionalnih partnerstava trenutno postoje, šta nedostaje i koji su oblici podrške najhitnije potrebni sportistima, trenerima, stručnjacima sportske medicine, klubovima, savezima i institucijama nadležnim za kreiranje javnih politika.

Pored toga, analiza potreba omogućiće da obrazovni resursi koje razvija CoViS budu relevantni, kulturno prilagođeni i praktično primenljivi. Literatura pokazuje da delotvorna prevencija zahteva više od opšteg podizanja svesti. Sportisti treba da razumeju pristanak, granice, grunting, uznemiravanje među vršnjacima, digitalno uznemiravanje i mogućnosti prijavljivanja. Trenerima i članovima stručnog i pomoćnog osoblja sportista potrebna je obuka o odnosima moći, profesionalnim granicama, odgovornosti posmatrača, reagovanju zasnovanom na razumevanju traume i postupcima zaštite (Fasting & Brackenridge, 2009; Mountjoy et al., 2016).

Roditeljima i sportskim organizacijama takođe su potrebne smernice o znacima upozorenja, poveravanju i otkrivanju iskustva, postupcima upućivanja i institucionalnoj odgovornosti.

Prikupljanjem podataka neposredno od sportista i trenera u zemljama učesnicama projekat može prepoznati konkretne nedostatke u znanju, pogrešna uverenja, strahove i praktične potrebe koje treba obraditi u internet modulima, video-sadržajima, podkastima, studijama slučaja i platformi za prijavljivanje.

Analiza potreba posebno je važna kako bi se obezbedilo uključivanje glasova ranjivih i nedovoljno zastupljenih grupa. Predlog projekta posebno se usmerava na mlade sportiste, sportistkinje, sportiste sa invaliditetom i osobe koje su možda doživele isključivanje, marginalizaciju ili prethodna negativna iskustva u sportu.

Literatura takođe pokazuje da na ranjivost u odnosu na seksualno nasilje mogu uticati uzrast, rod, invaliditet, seksualna orijentacija, zavisnost od odraslih i nejednaki odnosi moći (Mountjoy et al., 2016; Vertommen et al., 2016). Pažljivo osmišljena analiza potreba može obuhvatiti iskustva i zabrinutosti ovih grupa i sprečiti da projekat primenjuje jedinstven model zaštite koji ne uzima u obzir individualne i grupne razlike. Umesto toga, ona može podržati razvoj inkluzivnih, pristupačnih resursa usmerenih na potrebe sportista.

Konačno, sprovođenje analize potreba ojačaće karakter projekta CoViS zasnovan na dokazima i usmeren ka javnim politikama. Rezultati će pružiti empirijsku osnovu za razvoj obrazovnih resursa, aktivnosti podizanja svesti, preporuka za javne politike i mehanizama prijavljivanja. Takođe će omogućiti konzorcijumu da utvrdi merljive prioritete, definiše realistične pokazatelje i proceni da li projekat odgovara na stvarne, a ne samo pretpostavljene potrebe.

U tom smislu analiza potreba nije samo preliminarne istraživačka aktivnost. Ona predstavlja metodološku vezu između problema utvrđenih u literaturi i praktičnih intervencija predloženih projektom CoViS. Dokumentovanjem trenutnog stanja u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj, projekat može doprineti evropskom znanju o seksualnom nasilju u sportu, istovremeno stvarajući lokalno relevantne alate za prevenciju, prijavljivanje i ne.

Kvantitativno istraživanje

Metoda

Učesnici

Uzorak istraživanja činila su 184 sportista, koji su pružili validne podatke za glavne demografske varijable. Uzrast učesnika kretao se od 16 do 63 godine ($M = 24,16$; $SD = 8,12$). U uzorku su preovladavale osobe ženskog pola: 124 sportistkinje (67,4%) i 60 sportista muškog pola (32,6%).

Učesnici su imali značajno sportsko iskustvo. Dužina njihovog bavljenja sportom kretala se od jedne do 50 godina ($M = 13,09$; $SD = 7,11$), što pokazuje da su uzorkom bili obuhvaćeni sportisti sa veoma različitim nivoima iskustva — od onih koji su se sportom bavili relativno kratko do onih sa veoma dugim sportskim stažom. Učesnici su takođe predstavljali širok raspon igračkih pozicija i sportskih disciplina, što ukazuje na heterogenost njihovih sportskih iskustava.

Podatke o nivou takmičenja dostavili su svi učesnici. Prema njihovim odgovorima, najveći procenat pripadao je kategoriji rekreativnih sportista ($n = 114$; 62,0%). Sledili su sportisti koji su se takmičili u prvoj ligi ($n = 52$; 28,3%), članovi nacionalnih reprezentacija ($n = 17$; 9,2%) i sportisti koji su se takmičili u drugoj ili nižoj ligi ($n = 1$; 0,5%). Ovi rezultati pokazuju da su uzorak najvećim delom činili rekreativni sportisti.

Merni instrumenti

Demografski podaci i podaci povezani sa sportom

Od učesnika je zatraženo da navedu demografske podatke i informacije povezane sa bavljenjem sportom. Konkretno, navodili su pol, uzrast, sport kojim se bave, broj godina bavljenja sportom i poziciju u timu ili konkretnu sportsku disciplinu.

Za pol su bile ponuđene dve mogućnosti odgovora: muški i ženski. Uzrast i broj godina bavljenja sportom prikupljani su putem pitanja otvorenog tipa. Učesnici su takođe u otvorenom odgovoru navodili sport kojim se bave i igračku poziciju ili sportsku disciplinu.

Na kraju su navodili najviši takmičarski nivo koji su dostigli, birajući jednu od četiri ponuđene kategorije:

- druga liga ili niži nivo;
- prva liga;
- nacionalna reprezentacija;
- rekreativni nivo.

Iskustva seksualnog uznemiravanja

Iskustva seksualnog uznemiravanja procenjena su pomoću skale samoprocene kojom je merena učestalost različitih oblika seksualno neprimerenog, uvredljivog ili prinudnog ponašanja koje su učesnici doživeli. Skala je sadržala stavke koje su se odnosile na verbalne, neverbalne, vizuelne i fizičke oblike seksualnog uznemiravanja.

Od učesnika je zatraženo da navedu koliko često su doživeli svako od navedenih ponašanja. Stavke su obuhvatale širok raspon iskustava, uključujući:

- seksualno uznemiravanje putem uvreda ili širenja glasina;
- seksualizovano ponašanje, kao što su etiketiranje, gestovi, ponižavanje, uvredljivi komentari ili drugi oblici neželjenog ponašanja;
- izlaganje seksualno eksplicitnom ili neprimerenom materijalu, poput prikazivanja pornografskog sadržaja.

Drugim stavkama procenjivani su neposredniji ili invazivniji oblici ponašanja, uključujući:

- pokazivanje intimnih delova tela;
- vređanje ili ismevanje na osnovu pola učesnika;
- seksualno učenjivanje ili prinudu na seksualni kontakt;
- neželjeno ili neprimereno fizičko dodirivanje.

Dodatne stavke odnosile su se na seksualne komentare, agresivne telefonske pozive ili neželjene fotografije, kao i na komentare o telu, odeći, bračnom statusu ili seksualnosti učesnika.

Učesnicima je bila ponuđena i otvorena kategorija „drugo“, kako bi mogli da prijave dodatna iskustva koja nisu bila obuhvaćena navedenim stavkama.

Odgovori su davani na četvorostepenoj skali učestalosti:

- 1 = nikada;
2 = jednom ili dva puta;
3 = nekoliko puta;
4 = često.

Viši rezultat ukazivao je na češća iskustva seksualnog uznemiravanja. U zavisnosti od izabrane analitičke strategije, odgovori su mogli biti analizirani na nivou pojedinačnih stavki ili objedinjeni u opšti pokazatelj izloženosti seksualnom uznemiravanju, pod uslovom da su unutrašnja konzistentnost i dimenzionalnost skale bile zadovoljavajuće.

Prihvatanje mitova o seksualnom uznemiravanju

Prihvatanje mitova o seksualnom uznemiravanju procenjeno je verzijom **Revidirane ilinojske skale prihvatanja mitova o silovanju** (*Updated Illinois Rape Myth Acceptance Scale*), koju su razvili McMahon i Farmer (2011), a koja je za potrebe ovog istraživanja prilagođena temi seksualnog uznemiravanja.

Skalom se procenjuje stepen u kojem učesnici prihvataju stereotipna, netačna uverenja ili uverenja kojima se odgovornost za silovanje i seksualni napad prebacuje na žrtvu. Revidirana verzija koncipirana je tako da meri suptilnije i savremenije mitove o silovanju i sadrži 22 stavke raspoređene u četiri oblasti:

- „Tražila/o je to“;
- „Nije to nameravala/o“;
- „To zapravo nije bilo uznemiravanje“;
- „Lagao/la je“.

Stavke odražavaju rasprostranjena uverenja kojima se seksualno nasilje može umanjivati, ponašanje počinioca opravdavati ili odgovornost prebacivati na žrtvu.

Na primer, oblast „Tražila/o je to“ obuhvata tvrdnje prema kojima ponašanje, odeća, konzumiranje alkohola ili prethodna seksualna iskustva žrtvu čine delimično odgovornom za ono što se dogodilo.

Oblast „Nije to nameravala/o“ obuhvata uverenja kojima se ponašanje počinioca opravdava kao posledica nesporazuma, gubitka kontrole ili pogrešne komunikacije.

Oblast „To zapravo nije bilo uznemiravanje“ obuhvata uverenja kojima se seksualni napad poriče ili se njegova ozbiljnost umanjuje kada nije bilo fizičkog otpora, vidljivih povreda ili primene sile.

Oblast „Lagao/la je“ procenjuje uverenja da žene često preuveličavaju, pogrešno tumače ili lažno prijavljuju silovanje.

Učesnici su na svaku stavku odgovarali na Likertovoj skali slaganja od:

1 = uopšte se ne slažem
do
5 = potpuno se slažem.

Opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja

Opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja procenjena je pomoću mere opažene kontrole ponašanja koju su razvili Sundstrom i saradnici (2018) u okviru **Teorije planiranog ponašanja**.

U ovom kontekstu, opažena kontrola ponašanja odnosi se na uverenje učesnika da su sposobni da preduzmu određene mere kada prisustvuju seksualnom uznemiravanju ili drugom seksualno neprimerenom ponašanju.

Ovaj konstrukt obuhvata:

- **samoeфикаsnost**, odnosno poverenje osobe u sopstvenu sposobnost da reaguje;
- **mogućnost kontrole**, odnosno procenu u kojoj meri je prijavljivanje izvodljivo uprkos mogućim preprekama.

Skalom se procenjuju samopouzdanje učesnika i njihova opažena sposobnost da reaguju kao aktivni posmatrači. Stavke se odnose na to da li učesnici veruju da mogu:

- da prepoznaju problematične situacije;
- da bezbedno intervenišu;
- da podrže osobu koja je izložena uznemiravanju;
- da preduzmu mere radi sprečavanja seksualnog uznemiravanja ili seksualnog napada.

Primer jedne od tvrdnji je:

„Sigurna/siguran sam u svoju sposobnost da prijavim seksualno uznemiravanje.“

Odgovori su davani na sedmostepenoj Likertovoj skali slaganja, od:

1 = uopšte se ne slažem

do

7 = potpuno se slažem.

Viši rezultati ukazivali su na veću opaženu sposobnost i viši nivo opažene kontrole u vezi sa prijavljivanjem.

Namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja

Namere učesnika da prijave slučajeve seksualnog uznemiravanja ili potencijalnog seksualnog napada procenjene su pomoću stavki prilagođenih prema radu Sundstroma i saradnika (2018).

Skalom se merila namera učesnika da preduzmu određene mere i prijave neprimereno ponašanje seksualne prirode ukoliko takvom ponašanju prisustvuju ili ga dožive u svom timskom okruženju.

Stavke su odražavale:

- lične namere učesnika da prijave incident;
- pozitivna uverenja o prijavljivanju kao preventivnoj meri.

Skala je sadržala četiri stavke. Dve stavke odnosile su se na lične namere prijavljivanja, na primer:

„Nameravam da prijavim sledeći slučaj kojem budem prisustvovala/prisustvovao, a koji bi mogao predstavljati seksualni napad.“

„Nameravam da prijavim seksualno uznemiravanje ukoliko se ono dogodi tokom mog boravka u timu.“

Preostale stavke procenjivale su pozitivne stavove prema prijavljivanju i planiranju načina prijavljivanja, uključujući tvrdnje:

„Prijavljivanje je dobar način da se spreči seksualni napad.“

„Dobro je unapred planirati način prijavljivanja.“

Učesnici su na svaku stavku odgovarali na sedmostepenoj Likertovoj skali slaganja, od:

1 = uopšte se ne slažem

do

7 = potpuno se slažem.

Viši rezultati ukazivali su na snažniju nameru prijavljivanja seksualnog uznemiravanja ili potencijalnog seksualnog napada, kao i na pozitivnija uverenja o prijavljivanju kao odgovarajućem i preventivnom načinu reagovanja.

Postupak

Dizajn i postupci kvantitativnog istraživanja bili su usklađeni sa principima Helsinške deklaracije za istraživanja koja uključuju ljude.

Podaci su prikupljeni pomoću internet upitnika za samoprocenu. Upitnik je učesnicima distribuiran elektronskim putem, preko odgovarajućih sportskih klubova, timova i/ili mreža povezanih sa sportom.

Pre popunjavanja upitnika učesnici su bili obavešteni o:

- cilju istraživanja;
- dobrovoljnoj prirodi učešća;
- pravu da u bilo kom trenutku odustanu od istraživanja bez ikakvih negativnih posledica.

Učesnicima je takođe objašnjeno da ne postoje tačni ili netačni odgovori i podstaknuti su da odgovaraju iskreno, na osnovu sopstvenih stavova i iskustava. Nakon dobijanja ovih informacija, od njih je zatraženo da daju saglasnost za učešće i popunjavanje upitnika.

Učešće je bilo anonimno. Nisu prikupljeni podaci koji bi omogućili neposrednu identifikaciju učesnika, kao što su ime, prezime ili kontakt-podaci. Svi odgovori tretirani su kao poverljivi i korišćeni isključivo u istraživačke svrhe.

Podaci su čuvani na bezbedan način i analizirani zbirno, tako da pojedinačni učesnici nisu mogli biti identifikovani ni u jednom izveštaju ili publikaciji.

S obzirom na osetljivu prirodu teme, učesnici su bili obavešteni i da mogu preskočiti svako pitanje na koje ne žele da odgovore.

Rezultati kvantitativnog istraživanja

Preliminarna kvantitativna analiza pružila je ohrabrujuće dokaze da je projekat uspešno obuhvatio raznovrstan uzorak učesnika iz zemalja uključenih u istraživanje i prikupio korisne početne podatke o iskustvima, stavovima i nameravanim načinima reagovanja u vezi sa zaštitom sportista i seksualnim uznemiravanjem u sportu.

Skup podataka obuhvatio je 184 ispitanika iz Bugarske ($n = 52$; 28,3%), Grčke ($n = 68$; 37,0%) i Srbije ($n = 64$; 34,8%). U uzorku su preovladavale osobe ženskog pola: 124 učesnice (67,4%) i 60 učesnika muškog pola (32,6%).

Iskustva uznemiravanja

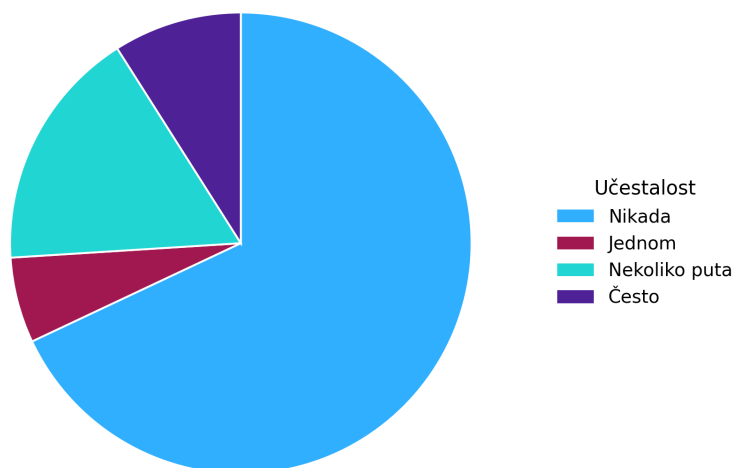
Analiza učestalosti odgovora na stavke kojima su procenjivana iskustva uznemiravanja pokazala je značajne razlike u meri u kojoj su učesnici navodili da su doživeli ili uočili ispitivane situacije.

Uvrede i širenje glasina

Kada je reč o uvredama i širenju glasina, približno dve trećine uzorka navelo je da se takva situacija nikada nije dogodila, dok je 32,6% učesnika izjavilo da se dogodila najmanje jednom. Preciznije, 6,0% učesnika navelo je da se dogodila jednom, 16,8% nekoliko puta, a 9,8% često.

Ovi rezultati pokazuju da većina učesnika nije prijavila ovo iskustvo, ali da je značajan deo uzorka bio izložen takvom ponašanju, uključujući i ponovljenu izloženost.

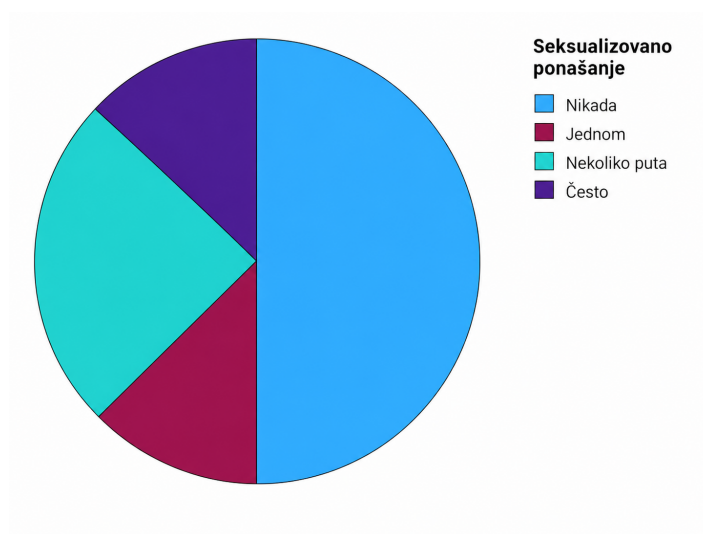
Slika 1. Učestalost uvreda i širenja g

Seksualizovano ponašanje

Seksualizovano ponašanje, uključujući etiketiranje, gestove, ponižavanje, uvredljivo i neželjeno ponašanje, bilo je među najčešće prijavljivanim stavkama. Polovina ispitanika navela je da se takva situacija nikada nije dogodila, dok je druga polovina navela da se dogodila najmanje jednom. Posebno je značajno da je 24,5% učesnika navelo da se takvo ponašanje dogodilo nekoliko puta, dok je 13,0% izjavilo da se događalo često. Ovaj nalaz pokazuje da stavka B2 predstavlja relativno često iskustvo u ispitivanom uzorku i da bi mogla predstavljati jednu od prioritarnih oblasti projektnih aktivnosti.

Slika 2. Učestalost seksualizovanog ponašanja

Prikazivanje pornografskog sadržaja

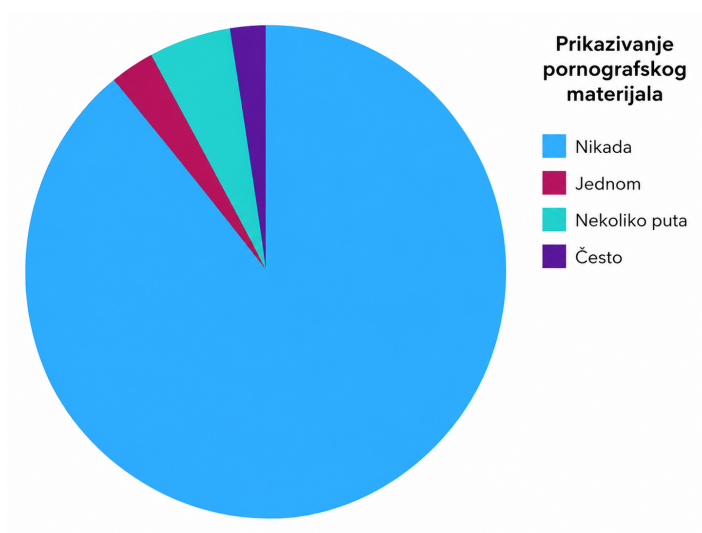

Većina učesnika, odnosno 89,7%, izjavila je da im pornografski sadržaj nikada nije bio prikazan. Ukupno 10,3% učesnika navelo je da se takva situacija dogodila najmanje jednom:

- 2,2% jednom;
- 6,5% nekoliko puta;
- 1,6% često.

To pokazuje da je stavka B3 bila među najređe prijavljivanim situacijama. Ipak, činjenica da je određeni broj učesnika bio izložen takvom sadržaju ukazuje na potrebu za ciljanim merama podizanja svesti i prevencije.

Slika 3. Učestalost prikazivanja pornografskog sadržaja

Pokazivanje intimnih delova tela

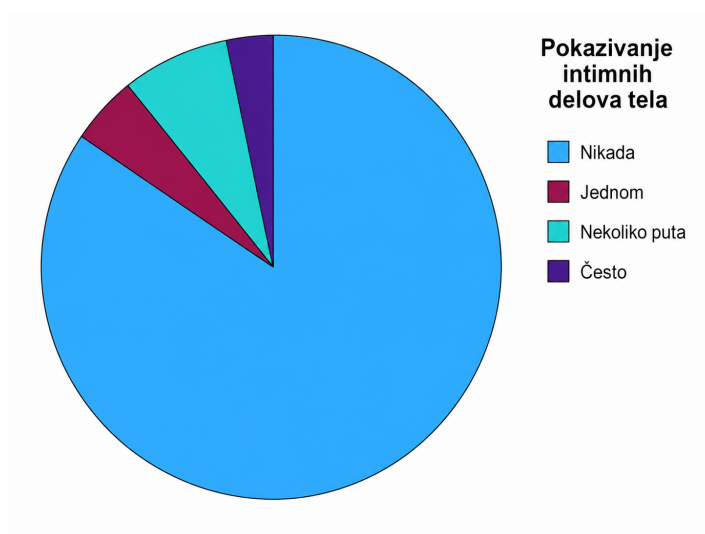
Sličan obrazac zabeležen je kod pokazivanja intimnih delova tela. Ukupno 84,2% učesnika navelo je da se takva situacija nikada nije dogodila. Međutim, 15,8% prijavilo je najmanje jedno takvo iskustvo:

- 4,9% jednom;
- 7,6% nekoliko puta;
- 3,3% često.

Iako je ovo ponašanje bilo ređe od nekih drugih oblika uznemiravanja, rezultati ukazuju na to da izloženost takvim postupcima u ispitivanom uzorku nije bila zanemarljiva.

Slika 4. Učestalost pokazivanja intimnih delova

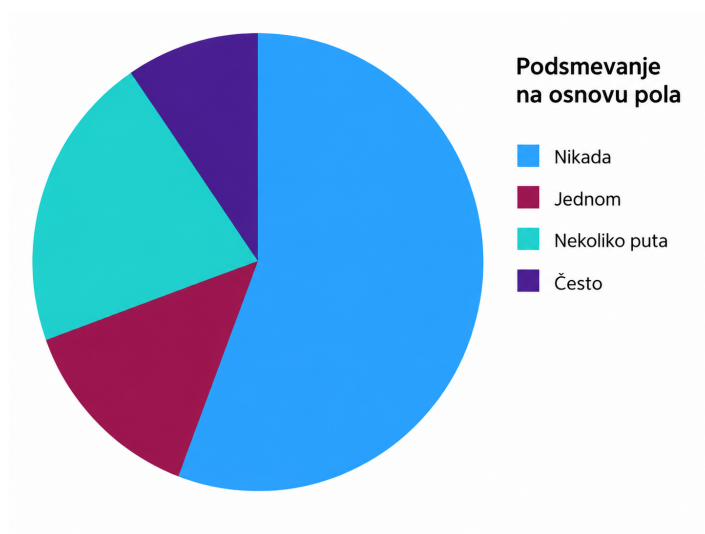

Uvrede ili ismevanje na osnovu pola

Uvrede ili ismevanje na osnovu pola takođe su bili relativno česti. Dok je 56,0% učesnika izjavilo da se takva situacija nikada nije dogodila, 44,0% je navelo da se dogodila najmanje jednom: 13,0% jednom; 21,7% nekoliko puta; 9,2% često.

Ovi rezultati pokazuju da ovaj oblik uznemiravanja predstavlja još jednu važnu oblast za intervenciju, naročito zato što je gotovo svaki treći učesnik prijavio ponovljenu izloženost.

Slika 5. Učestalost ismevanja na osnovu pol

Seksualno ucenjivanje i prinuda na seksualni kontakt

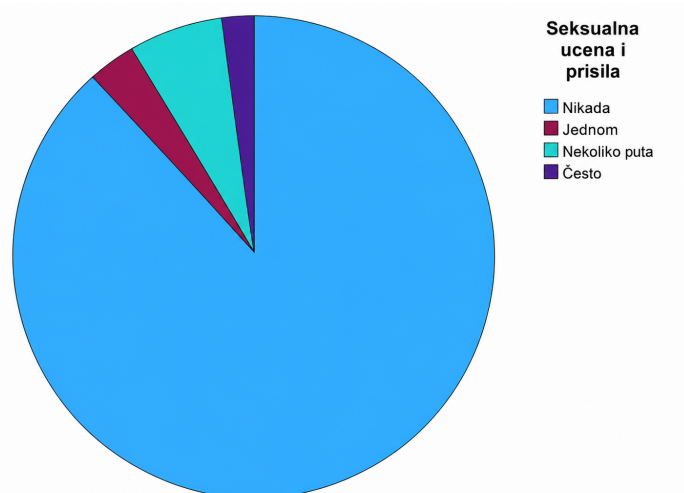

Većina ispitanika, odnosno 88,0%, navela je da nikada nije doživela seksualno ucenjivanje ili prinudu na seksualni kontakt. Manji procenat, ukupno 12,0%, prijavio je da se takva situacija dogodila najmanje jednom:

- 3,3% jednom;
- 6,5% nekoliko puta;
- 2,2% često.

Ovaj oblik uznemiravanja bio je relativno redak u ispitivanom uzorku. Međutim, ostaje izuzetno značajan za prevenciju, jer su pojedini učesnici prijavili i ponovljena iskustva.

Slika 6. Učestalost seksualnog ucenjivanja i prinude na seksualni kontakt

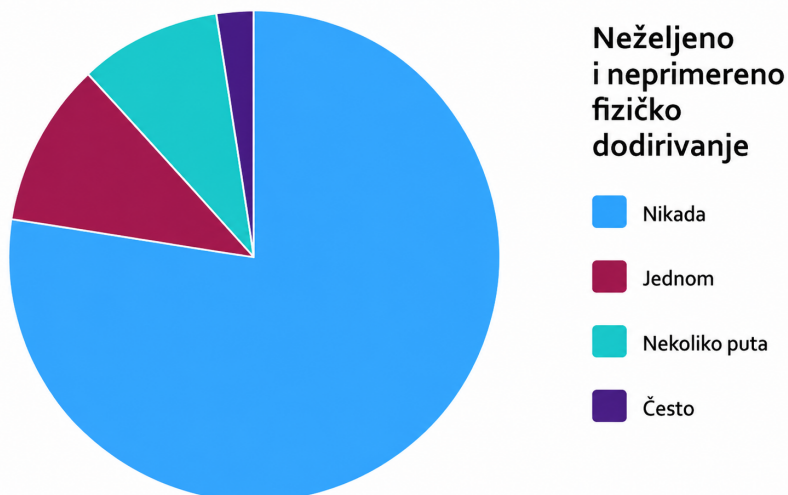
Neželjeno i neprimereno fizičko dodirivanje

Ukupno 77,7% učesnika navelo je da nikada nije doživelo neželjeno i neprimereno fizičko dodirivanje, dok je 22,3% prijavilo najmanje jedno takvo iskustvo:

- 10,3% jednom;
- 9,8% nekoliko puta;
- 2,2% često.

U poređenju sa drugim stavkama, ovaj rezultat ukazuje na umerenu učestalost. To potvrđuje da neželjeno fizičko dodirivanje treba obraditi u okviru šireg edukativnog programa zaštite sportista.

Slika 7. Učestalost neželjenog i neprimerenog fizičkog dodirivanja

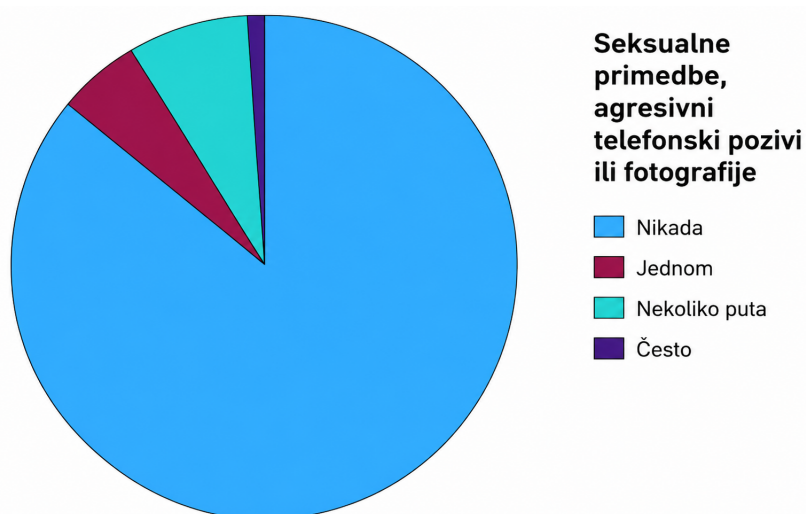
Seksualni komentari, agresivni telefonski pozivi ili fotografije

Ukupno 85,3% učesnika izjavilo je da se seksualni komentari, agresivni telefonski pozivi ili neželjene fotografije nikada nisu dogodili. Međutim, 14,7% prijavilo je najmanje jedno takvo iskustvo:

- 4,9% jednom;
- 8,7% nekoliko puta;
- 1,1% često.

Ovaj oblik uznemiravanja spadao je među ređe prijavljivane stavke, iako je manja, ali značajna grupa učesnika prijavila ponovljenu izloženost.

Slika 8. Učestalost seksualnih komentara, agresivnih telefonskih poziva ili fotografija

Komentari o telu, odeći, bračnom statusu ili seksualnosti

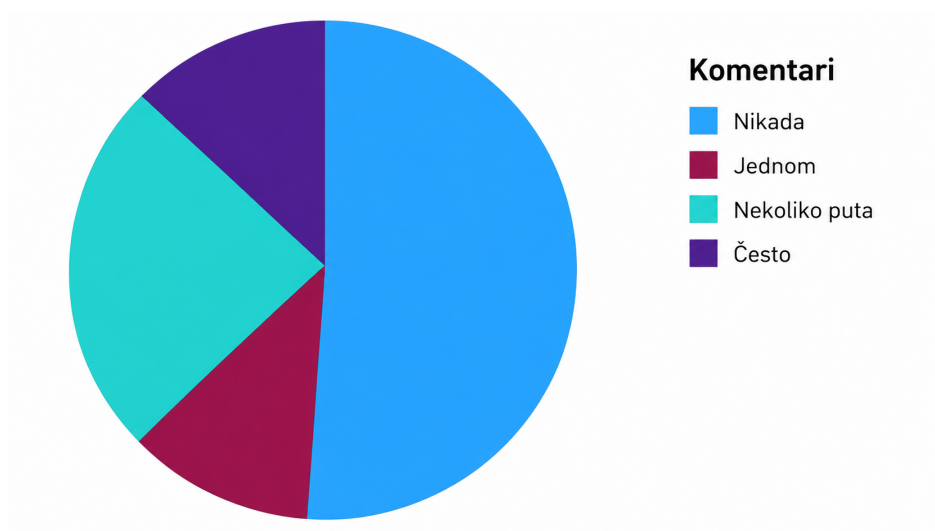

Komentari o telu, odeći, bračnom statusu ili seksualnosti bili su među najčešće prijavljivanim oblicima uznemiravanja. Ukupno 48,9% učesnika navelo je da se takva situacija dogodila najmanje jednom:

- 11,4% jednom;
- 25,0% nekoliko puta;
- 12,5% često.

Ovaj obrazac pokazuje da takvi komentari predstavljaju posebno relevantan problem u ispitivanom uzorku i da ih treba smatrati jednim od glavnih prioriteta budućih projektnih aktivnosti, obrazovnih materijala i strategija prevencije.

Slika 9. Učestalost uznemiravajućih komentara

Ukupni obrazac iskustava uznemiravanja

Najviši nivoi prijavljene učestalosti utvrđeni su za:

- seksualizovano ponašanje;
- komentare o telu, odeći, bračnom statusu ili seksualnosti;
- uvrede ili ismevanje na osnovu pola;
- uvrede i širenje glasina.

Ove stavke odražavaju najzastupljenije probleme u ispitivanom uzorku.

Nasuprot tome, stavke B3, B6, B8 i B4 prijavljivane su ređe, ali nisu bile potpuno odsutne. Rezultati zato podržavaju potrebu za sveobuhvatnim pristupom prevenciji kojim bi bili

obuhvaćeni i češći i ređi oblici problematičnog ponašanja u sportskom okruženju.

Osobe uključene u uznemiravanje

Na pitanje o osobama uključenim u uznemiravanje validne odgovore dalo je 144 učesnika, dok za 40 učesnika odgovor nije bio dostupan.

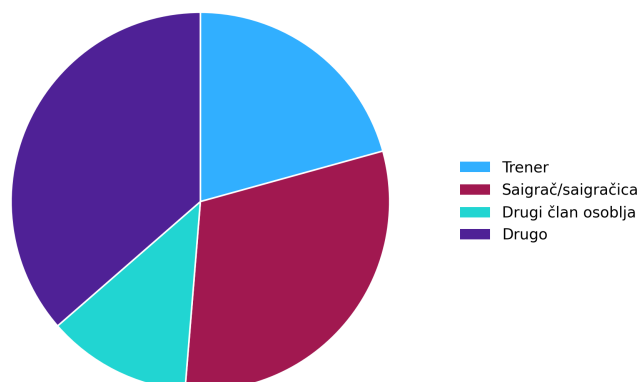
Među učesnicima koji su odgovorili, najčešće je birana kategorija „Drugo“:

- drugo: $n = 52$; 36,1% validnih odgovora;
- saigrači: $n = 44$; 30,6%;
- treneri: $n = 30$; 20,8%;
- drugi članovi stručnog ili pomoćnog osoblja: $n = 18$; 12,5%.

Rezultati pokazuju da ispitivane situacije nisu bile povezane samo sa jednom grupom osoba. One su uključivale širi raspon aktera u sportskom okruženju, uključujući vršnjake, trenere, članove osoblja i druge osobe.

Ovaj nalaz podržava potrebu da mere zaštite budu usmerene na celokupno sportsko okruženje, a ne isključivo na jednu grupu.

Slika 10. Učestalost osoba uključenih u uznemiravanje

Prijavljivanje incidenta

Validni odgovori na pitanje da li je incident nekome prijavljen bili su dostupni za 150 učesnika,

dok su nedostajala 34 odgovora.

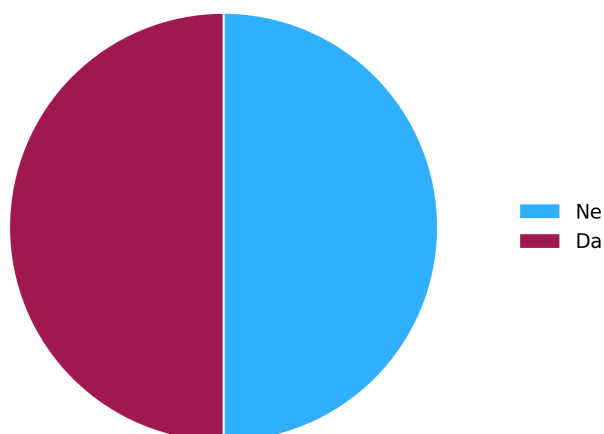
Rezultati su pokazali potpuno jednaku raspodelu između dve mogućnosti:

- „Ne“: $n = 75$; 50,0%;
- „Da“: $n = 75$; 50,0%.

Ovakva raspodela pokazuje da su učesnici bili ravnomerno podeljeni u pogledu prijavljivanja incidenta. Iz perspektive projekta, ovaj nalaz ukazuje na značajne razlike među učesnicima u iskustvima, informisanosti ili stavovima u vezi sa prijavljivanjem.

Buduće obrazovne aktivnosti i aktivnosti podizanja svesti zato treba da uzmu u obzir ove razlike i pruže jasne smernice kako bi se razvilo zajedničko razumevanje postupka prijavljivanja u različitim sportskim okruženjima.

Slika 11. Učestalost prijavljivanja incidenta

Osobe kojima je incident prijavljen

Validne odgovore na pitanje kome je incident prijavljen dalo je 79 učesnika, dok za 105 učesnika odgovor nije bio dostupan.

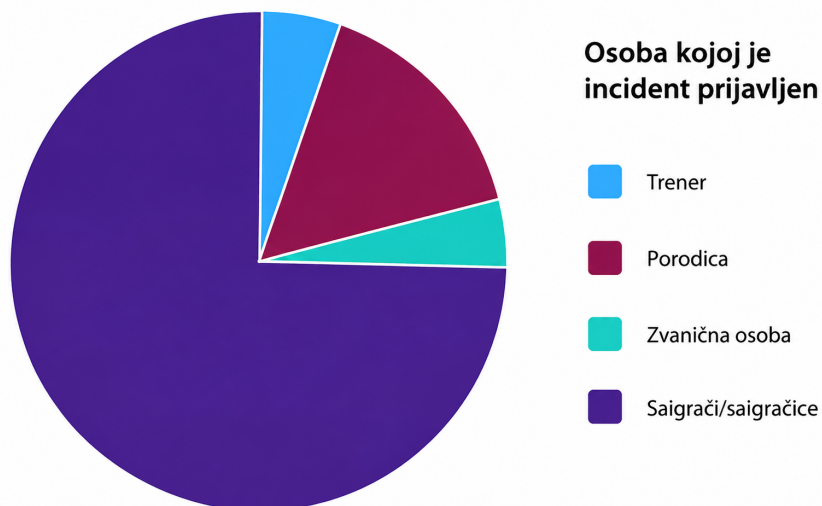
Među onima koji su odgovorili, većina je navela da je incident prijavila saigraču ili saigračici:

- saigrač/saigračica: $n = 59$; 74,7%;
- član porodice: $n = 13$; 16,5%;

- trener: $n = 4$; 5,1%;
- službeno lice ili rukovodilac kluba: $n = 3$; 3,8%.

Slika 12. Osobe kojima je incident prijavljen

Stavovi i uverenja o seksualnom uznemiravanju

Na osnovu odgovora može se zaključiti da su učesnici uglavnom pokazivali nizak do umeren nivo prihvatanja uverenja kojima se incidenti seksualnog uznemiravanja umanjuju ili opravdavaju.

Najniža srednja vrednost zabeležena je za dimenziju „**To nije bilo uznemiravanje**“ ($M = 1,82$; $SD = 0,97$). To pokazuje da su učesnici bili relativno malo skloni da određenu situaciju tumače kao ponašanje koje ne predstavlja uznemiravanje.

Dimenzija „**Tražila/o je to**“ takođe je imala relativno nisku srednju vrednost ($M = 2,34$; $SD = 1,08$), što ukazuje na ograničeno prihvatanje objašnjenja kojima se odgovornost prebacuje na žrtvu.

Dimenzija „**Nije to nameravala/o**“ imala je nisku do umerenu srednju vrednost ($M = 2,39$; $SD = 0,82$), što pokazuje da učesnici uglavnom nisu bili izrazito skloni da ponašanje počinioca opravdavaju kao nenamerno.

Najviša srednja vrednost među ovim stavovima zabeležena je za dimenziju „**Lagao/la je**“ ($M = 2,72$; $SD = 1,04$). To ukazuje da su sumnje u istinitost navoda osobe koja prijavljuje incident

bile nešto izraženije od ostalih uverenja kojima se događaj umanjuje, iako je rezultat i dalje bio ispod sredine skale od 1 do 5.

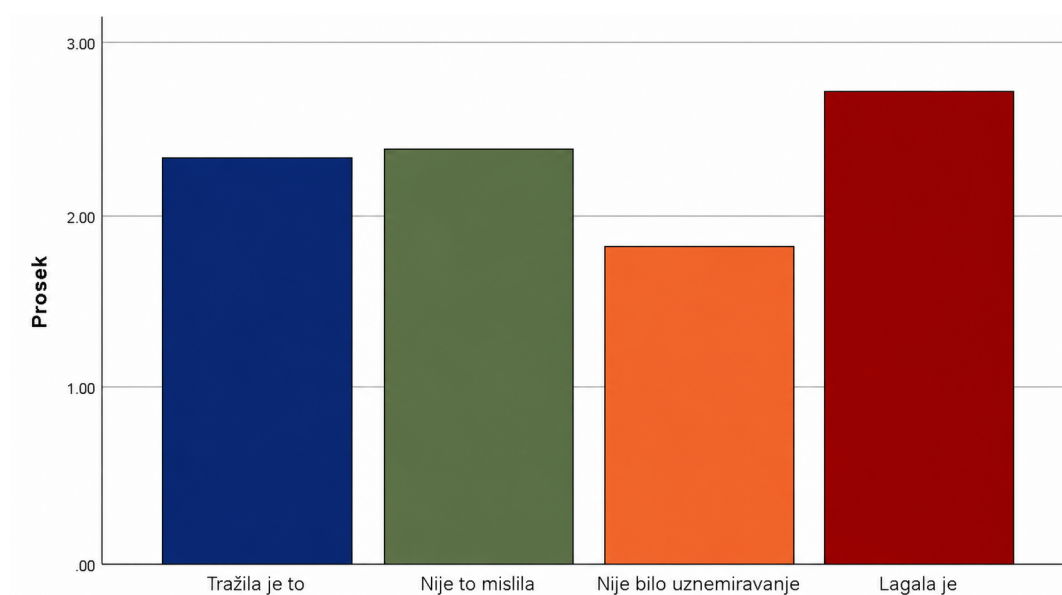
Rezultati ukupno pokazuju da učesnici u proseku nisu snažno prihvatili negativna uverenja ili stavove kojima se seksualno uznemiravanje umanjuje. Ovo predstavlja pozitivan nalaz za projekat, jer ukazuje na to da ciljna grupa možda već ima relativno podržavajući stav prema prepoznavanju uznemiravanja i izbegavanju okrivljavanja žrtve.

Međutim, srednje vrednosti nisu bile na najnižem mogućem nivou, što pokazuje da su takva uverenja ipak prisutna u određenoj meri, posebno sumnje da osoba koja prijavljuje incident možda ne govori istinu.

Rezultati zato podržavaju potrebu za edukativnim aktivnostima kojima bi se dodatno unapredile sposobnosti učesnika da:

- prepoznaju seksualno uznemiravanje;
- suprotstave se okrivljavanju žrtve;
- podrže razvoj bezbednije i podsticajnije kulture prijavljivanja u sportu.

Slika 13. Srednje vrednosti varijabli koje se odnose na stavove o seksualnom uznemiravanju

Opažena psihološka bezbednost

Opažena bezbednost koja proizlazi iz klime u timu imala je umerenu srednju vrednost ($M = 3,12$; $SD = 0,47$).

To pokazuje da osećaj bezbednosti učesnika nije bio ni izrazito nizak ni izrazito visok, već približno na sredini skale. U praktičnom smislu, učesnici nisu navodili izrazito odsustvo bezbednosti, ali istovremeno nisu izražavali ni jasno i snažno osećanje da su bezbedni.

Ovaj nalaz je važan jer pokazuje da psihološku bezbednost treba dodatno unapređivati. Projektna aktivnost zato treba da nastave da se usmeravaju na:

- stvaranje bezbednijeg sportskog okruženja;
- jačanje poverenja u postupke prijavljivanja;
- obezbeđivanje zaštite i podrške sportistima koji prijavljuju ili reaguju na situacije povezane sa seksualnim uznemiravanjem.

Opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja

Opažena sposobnost reagovanja na seksualno uznemiravanje imala je relativno visoku srednju vrednost ($M = 4,86$; $SD = 1,45$).

To pokazuje da su učesnici uglavnom smatrali da poseduju sposobnost, samopouzdanje ili kontrolu potrebnu da reaguju u situacijama seksualnog uznemiravanja. Ovaj rezultat je pozitivan jer ukazuje na to da veliki broj učesnika veruje da može da prepozna incident, reaguje na njega ili ga prijavi kada je to potrebno.

Međutim, vrednost standardne devijacije pokazuje da su među učesnicima postojale razlike. Nisu se svi osećali podjednako sigurno ili sposobno da reaguju.

Iako je opažena sposobnost reagovanja relativno visoka, dodatna obuka je i dalje potrebna kako bi svi sportisti i druge osobe u sportskom okruženju znali:

- koje mere treba da preduzmu;
- kome i gde treba da prijave incident;
- kako mogu bezbedno da zatraže pomoć.

Rezultati predstavljaju dobru osnovu za intervencije, jer učesnici deluju relativno spremno da reaguju. Projektna aktivnost ipak treba da nastave da jačaju praktične veštine, poznavanje

postupaka prijavljivanja i samopouzdanje u rešavanju pitanja zaštite sportista.

Namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja

Namera prijavljivanja seksualnog uznemiravanja imala je relativno visoku srednju vrednost ($M = 5,43$; $SD = 1,34$).

To pokazuje da su učesnici uglavnom izražavali snažnu nameru da reaguju, preduzmu određene mere ili prijave incident kada se suoče sa seksualnim uznemiravanjem. Ovo predstavlja pozitivan nalaz, jer ukazuje na to da su mnogi učesnici već skloni aktivnom reagovanju, umesto da ostanu pasivni.

Istovremeno, standardna devijacija pokazuje da su postojale razlike među učesnicima i da nisu svi izražavali podjednako snažnu nameru da reaguju.

Iako je ukupni nivo namere ohrabrujući, projektne aktivnosti treba da nastave da jačaju spremnost učesnika na reagovanje kroz:

- povećanje nivoa informisanosti;
- jasno definisanje kanala prijavljivanja;
- jačanje samopouzdanja;
- stvaranje sportskog okruženja koje se doživljava kao bezbedno i podržavajuće.

Rezultati ukazuju na obećavajući nivo spremnosti za reagovanje na pitanja zaštite sportista, ali ovu spremnost treba dodatno učvrstiti ciljanim obrazovanjem i praktičnom podrškom.

Tabela 1. Deskriptivna statistika ispitivanih varijabli

Varijabla	Srednja vrednost	SD	Asimetričnost	Spljoštenost
1. Iskustva	0,54	0,64	1,220	0,602
2. Tražila/o je to	2,33	1,08	0,447	-1,152
3. Nije to nameravala/o	2,39	0,82	-0,106	-0,866
4. To nije bilo uznemiravanje	1,81	0,96	1,104	0,176
5. Lagao/la je	2,72	1,03	-0,104	-1,080
6. Opažena sposobnost	4,86	1,44	-0,125	-0,802
7. Namera	5,43	1,34	-0,591	-0,264
8. Bezbednost	3,12	0,46	0,091	0,685

Napomena za uređivanje: U tekstu izveštaja za opaženu sposobnost navedeno je $SD = 1,45$, dok je u Tabeli 1 navedeno $SD = 1,44$. Za bezbednost je u tekstu navedeno $SD = 0,47$, a u tabeli $SD = 0,46$. Razlike su prenete iz originalnog dokumenta i treba ih proveriti u izvornoj statističkoj bazi pre konačne verzije.

Korelacije između ispitivanih varijabli

Korelaciona analiza pokazala je da su iskustva uznemiravanja bila statistički značajno i pozitivno povezana sa nekoliko stavova kojima se incident umanjuje.

Viši nivo prijavljenih iskustava bio je povezan sa snažnijim prihvatanjem uverenja:

- da je osoba „tražila to“ ($r = 0,40$; $p < 0,001$);
- da počinitelj „nije to nameravao“ ($r = 0,31$; $p < 0,001$);
- da situacija „nije bila uznemiravanje“ ($r = 0,45$; $p < 0,001$).

Ovi nalazi pokazuju da su učesnici koji su prijavljivali više iskustava ujedno bili skloniji da te situacije tumače ili objašnjavaju na način kojim se umanjuje njihova ozbiljnost.

Iskustva su bila statistički značajno povezana i sa namerom prijavljivanja seksualnog uznemiravanja, ali je ta povezanost bila negativna ($r = -0,27$; $p < 0,001$). Učesnici koji su prijavljivali više iskustava istovremeno su izražavali slabiju nameru da reaguju ili prijave incident.

Ovo predstavlja važan nalaz za projekat, jer pokazuje da veća izloženost takvim situacijama ne dovodi nužno do veće spremnosti na prijavljivanje ili intervenciju. Naprotiv, prethodna ili

ponovljena iskustva mogu biti povezana sa:

- oklevanjem;
- normalizacijom ponašanja;
- nesigurnošću;
- smanjenim poverenjem u mogućnost delovanja.

Povezanost između iskustava i psihološke bezbednosti bila je slaba i nije bila statistički značajna ($r = 0,13$; $p = 0,064$). To pokazuje da prijavljena iskustva nisu bila jasno povezana sa opaženim osećanjem bezbednosti učesnika.

Korelacije sa namerom prijavljivanja

Namera prijavljivanja seksualnog uznemiravanja bila je statistički značajno povezana sa svim ključnim psihološkim varijablama.

Utvrđena je snažna pozitivna povezanost između namere prijavljivanja i opažene sposobnosti prijavljivanja ($r = 0,60$; $p < 0,001$). Učesnici koji su se osećali sposobnijim da reaguju istovremeno su izražavali snažniju nameru da to zaista učine.

Namera prijavljivanja bila je pozitivno povezana i sa psihološkom bezbednošću ($r = 0,19$; $p = 0,008$). Učesnici koji su se osećali bezbednije bili su spremniji da reaguju, iako je ova povezanost bila slabija od povezanosti sa opaženom sposobnošću prijavljivanja.

Nasuprot tome, namera prijavljivanja bila je negativno povezana sa sve četiri vrste uverenja kojima se incident umanjuje ili odgovornost prebacuje na žrtvu:

- „Tražila/o je to“: $r = -0,39$; $p < 0,001$;
- „Nije to nameravala/o“: $r = -0,30$; $p < 0,001$;
- „To nije bilo uznemiravanje“: $r = -0,45$; $p < 0,001$;
- „Lagao/la je“: $r = -0,35$; $p < 0,001$.

Učesnici koji su bili skloniji da opravdavaju incident, umanjuju njegovu ozbiljnost ili sumnjaju u verodostojnost osobe koja ga je prijavila imali su slabiju nameru da reaguju ili preduzmu odgovarajuće mere.

Međusobna povezanost stavova kojima se uznemiravanje umanjuje

Četiri varijable koje su se odnosile na stavove o seksualnom uznemiravanju bile su snažno i pozitivno međusobno povezane.

Na primer, dimenzija „Tražila/o je to“ bila je snažno povezana sa dimenzijama:

- „Nije to nameravala/o“: $r = 0,76$;
- „To nije bilo uznemiravanje“: $r = 0,84$;
- „Lagao/la je“: $r = 0,73$.

Sve navedene korelacije bile su statistički značajne na nivou $p < 0,001$.

Slične snažne povezanosti postojale su i između dimenzija „Nije to nameravala/o“, „To nije bilo uznemiravanje“ i „Lagao/la je“.

To pokazuje da se ova uverenja često pojavljuju zajedno i da mogu predstavljati širi obrazac stavova kojima se uznemiravanje umanjuje ili odgovornost prebacuje na žrtvu.

Opažena sposobnost prijavljivanja nije bila statistički značajno povezana sa većinom varijabli koje se odnose na stavove o uznemiravanju. Međutim, bila je pozitivno povezana sa psihološkom bezbednošću ($r = 0,22$; $p = 0,002$).

Učesnici koji su se osećali bezbednije istovremeno su se osećali sposobnijim da reaguju. Ipak, veličina ove povezanosti bila je umerena, što ukazuje na to da psihološka bezbednost i opažena sposobnost predstavljaju povezane, ali međusobno različite konstrukte.

Korelacioni nalazi ukupno podržavaju usmerenost projekta na podizanje svesti, unapređenje bezbednosti i osnaživanje sportista. Snažnija namera za reagovanje prvenstveno je povezana sa većom opaženom sposobnošću, a u manjoj meri i sa opaženom psihološkom bezbednošću.

Istovremeno, okrivljavanje žrtve i umanjivanje ozbiljnosti incidenta jasno su povezani sa slabijom namerom da se reaguje.

Projektne aktivnosti zato treba da:

- povećaju samopouzdanje i praktičnu sposobnost učesnika da reaguju;

- osporavaju uverenja kojima se uznemiravanje opravdava;
- spreče poricanje ozbiljnosti incidenta;
- suprotstave se dovođenju u pitanje verodostojnosti osoba koje prijavljuju uznemiravanje.

Tabela 2. Korelacije između ispitivanih varijabli

Varijabla	2	3	4	5	6	7	8
1. Iskustva	0,40**	0,31**	0,45**	0,35**	-0,15*	-0,27**	0,13
2. Tražila/o je to		0,76**	0,84**	0,73**	-0,12	-0,39**	0,18*
3. Nije to nameravala/o			0,65**	0,64**	-0,05	-0,30**	0,15*
4. To nije bilo uznemiravanje				0,69**	-0,13	-0,45**	0,17*
5. Lagao/la je					0,01	-0,35**	0,15*
6. Opažena sposobnost						0,60**	0,22**
7. Namera							0,19**
8. Bezbednost							

Zvezdice su prenete iz originalne tabele. Na toj strani originalnog dokumenta nije navedena posebna legenda kojom se objašnjavaju pragovi statističke značajnosti označeni jednom i dvema zvezdicama.

Prediktori namere prijavljivanja seksualnog uznemiravanja

Sprovedena je hijerarhijska regresiona analiza kako bi se ispitali prediktori namere učesnika da reaguju u situacijama povezanim sa seksualnim uznemiravanjem.

Prvi korak regresione analize

U prvom koraku u model su uključene četiri varijable koje su se odnosile na stavove o seksualnom uznemiravanju:

- „Tražila/o je to“;
- „Nije to nameravala/o“;
- „To nije bilo uznemiravanje“;
- „Lagao/la je“.

Prvi model bio je statistički značajan:

$$F(4,179) = 11,59; p < 0,001.$$

Model je objašnjavao 20,6% varijanse namere prijavljivanja.

Ovaj rezultat pokazuje da su stavovi učesnika o incidentu, uključujući okrivljavanje žrtve i uverenja kojima se ozbiljnost incidenta umanjuje, bili značajno povezani sa njihovom spremnošću da reaguju.

Drugi korak regresione analize

U drugom koraku modelu su dodate:

- opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja;
- psihološka bezbednost.

Konačni model takođe je bio statistički značajan:

$$F(6,177) = 35,58; p < 0,001.$$

Konačni model objašnjavao je 54,7% varijanse namere prijavljivanja.

Dodavanjem opažene sposobnosti prijavljivanja i psihološke bezbednosti došlo je do značajnog povećanja objašnjene varijanse. To pokazuje da osećaj sposobnosti za reagovanje i osećaj bezbednosti pružaju važno dodatno objašnjenje spremnosti učesnika da reaguju, nezavisno od njihovih stavova o samom incidentu.

Značajni prediktori u konačnom modelu

U konačnom modelu opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja bila je naj snažniji pozitivni prediktor namere:

$$\beta = 0,54; p < 0,001.$$

To znači da su učesnici koji su se osećali sposobnije, sigurnije ili su smatrali da imaju veću kontrolu nad preduzimanjem odgovarajućih mera istovremeno izražavali znatno snažniju nameru da reaguju.

Psihološka bezbednost takođe je bila statistički značajan pozitivni prediktor:

$$\beta = 0,15; p = 0,006.$$

Učesnici koji su se osećali bezbednije pokazivali su veću spremnost da reaguju.

Među varijablama koje su se odnosile na stavove o seksualnom uznemiravanju, dve su ostale statistički značajne u konačnom modelu.

Uverenje da situacija „**nije bila uznemiravanje**“ negativno je predviđalo nameru reagovanja:

$$\beta = -0,30; p = 0,003.$$

Uverenje da je osoba koja je prijavila incident „**lagala**“ takođe je negativno predviđalo nameru reagovanja:

$$\beta = -0,20; p = 0,013.$$

Ovi nalazi pokazuju da su učesnici koji su umanjivali ozbiljnost incidenta ili dovodili u pitanje verodostojnost osobe koja ga prijavljuje imali slabiju nameru da reaguju ili preduzmu odgovarajuće mere.

Kvalitativno istraživanje

Metod

Učesnici

U istraživanju je učestvovalo 16 sportskih stručnjaka iz Grčke, Srbije i Bugarske. Ukupan uzorak činilo je devet žena i sedam muškaraca, uzrasta od 25 do 56 godina. Prosečan uzrast svih učesnika iznosio je 40,4 godine. Većina učesnika bili su treneri ($n = 15$), dok je jedan učesnik iz Bugarske bio sportski sudija.

Učesnici su predstavljali različite sportove, uključujući odbojku, košarku, plivanje, rukomet, atletiku, alpsko skijanje, orijentiring, fudbal i mali fudbal.

U Grčkoj je uzorak obuhvatio pet trenera: tri žene i dva muškarca, uzrasta od 25 do 54 godine ($M = 37,4$ godine). Učesnici iz Grčke bili su angažovani u odbojci, košarci, plivanju, rukometu i atletici.

U Srbiji je uzorak obuhvatio šest trenera: četiri žene i dva muškarca, uzrasta od 40 do 56 godina ($M = 46,5$ godina). Svi učesnici iz Srbije bili su treneri u različitim timskim i individualnim sportovima.

U Bugarskoj je uzorak obuhvatio pet sportskih stručnjaka: dve žene i tri muškarca, uzrasta od 29 do 41 godine ($M = 34,2$ godine). Četiri učesnika bili su treneri, dok je jedan učesnik bio sportski sudija. Učesnici iz Bugarske bili su angažovani u alpskom skijanju, orijentingu, fudbalu, plivanju i malom fudbalu.

Vodič za intervju

Polustrukturisani intervjui sprovedeni su pomoću matrice za intervju razvijene za potrebe projekta CoViS. Vodič je bio osmišljen tako da ispita stavove, iskustva, znanja i potrebe trenera za obukom u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem i seksualnim uznemiravanjem u sportu.

Pre početka intervjua učesnicima je predstavljena radna definicija rodno zasnovanog nasilja. Ono je opisano kao štetno ponašanje usmereno prema osobi zbog njenog roda ili kao nasilje koje nesrazmerno pogađa osobe određenog roda. Definicija je obuhvatala fizičko, seksualno, psihološko ili emocionalno i ekonomsko zlostavljanje, kao i pretnje, prinudu, kontrolišuće ponašanje, seksualno uznemiravanje i seksualni napad.

Učesnici su takođe podsetili da će intervju biti sniman, da će njihovi odgovori ostati poverljivi i da mogu odbiti da odgovore na bilo koje pitanje ili prekinuti intervju u bilo kom trenutku. Očekivano trajanje intervjua bilo je približno 30–45 minuta.

Matrica za intervju imala je polustrukturisani format, koji je kombinovao glavna pitanja sa dodatnim, opcionim potpitanjima čiji je cilj bio da podstaknu učesnike da detaljnije obrazlože svoje odgovore i da razjasne njihovo značenje.

Prvi deo bio je usmeren na upoznavanje i uspostavljanje odnosa poverenja. Od učesnika je zatraženo da opišu:

- svoje trenersko iskustvo;
- sport i nivo takmičenja na kojem rade;
- tipičan odnos između trenera i sportiste u njihovom okruženju.

U narednim delovima ispitivani su razumevanje i stavovi trenera o seksualnom uznemiravanju i rodno zasnovanom nasilju u sportu. Pitanja su obuhvatala način na koji učesnici definišu neprimerena ili rodno zasnovana ponašanja, koliko su takva ponašanja, prema njihovom mišljenju, rasprostranjena i koji faktori specifični za određeni kontekst mogu doprineti njihovom nastanku.

Dodatna potpitanja odnosila su se na:

- neravnotežu moći;
- rodne norme;
- institucionalnu hijerarhiju;
- nedostatak nadzora;
- bliski fizički kontakt;
- putovanja;
- trenažne kampove;
- svlačionice;
- situacije u kojima su trener i sportista nasamo.

Vodičem su takođe ispitivani stavovi, uverenja i opažene odgovornosti učesnika. Postavljena su im pitanja o tome koliko se osećaju sposobnim da prepoznaju znakove rodno zasnovanog nasilja, kako vide svoju ulogu u sprečavanju takvih incidenata i na koji način kulturne norme, kultura tima i sportske tradicije utiču na to kako se uznemiravanje i nasilje posmatraju.

Dodatna pitanja odnosila su se na to da li se problematična ponašanja normalizuju u sportu, da li postoji „kultura ćutanja“ i kako vršnjaci ili kolege obično reaguju kada se pojavi zabrinutost.

Poseban deo bio je usmeren na iskustva povezana sa incidentima i donošenje odluka o prijavljivanju. Učesnici su pozvani da, bez otkrivanja identiteta konkretnih osoba ili detalja konkretnih incidenata, razmotre situacije koje su kod njih izazvale zabrinutost zbog narušavanja granica ili neprimerenog ponašanja.

Takođe su pitani o poteškoćama sa kojima se treneri mogu suočiti prilikom reagovanja na takve situacije, uključujući:

- strah od posledica;
- nesigurnost u pogledu dokaza;
- nedovoljnu jasnoću postupaka;
- odnose sa drugim članovima stručnog osoblja ili roditeljima.

Matricom za intervju zatim je ispitivano poznavanje postupaka prijavljivanja u klubovima i sportskim savezima, kao i faktori koji bi mogli uticati na odluku učesnika da prijave sumnju na incident ili potvrđeni incident.

Ispitivane su i prepreke koje mogu obeshrabriti prijavljivanje, kao što su:

- izostanak odgovarajuće reakcije organizacije;
- strah od ugrožavanja nečije karijere;
- lojalnost kolegama;
- nedostatak poverenja u sistem prijavljivanja.

Na kraju su razmatrane obuke, politike i preporuke za unapređenje postojećeg sistema. Učesnici su pitani da li su prošli obuku iz oblasti zaštite sportista ili rodno zasnovanog nasilja, koliko je ta obuka bila delotvorna i koji su joj elementi nedostajali.

Takođe su pozvani da predlože načine za unapređenje prevencije, prepoznavanja i reagovanja na rodno zasnovano nasilje u sportu, uključujući:

- izmene politika;
- promene sportske kulture;
- edukaciju trenera, sportista i roditelja;
- jačanje organizacionih struktura.

Intervju je završen otvorenim pitanjem koje je učesnicima omogućilo da iznesu dodatna razmišljanja ili poruke namenjene kreatorima javnih politika i sportskim organizacijama.

Analitički pristup

U istraživanju je primenjen kvalitativni analitički dizajn zasnovan na pragmatičkom pristupu. Ovaj pristup smatran je odgovarajućim zato što cilj analize nije bio samo razumevanje stavova i iskustava učesnika, već i dobijanje nalaza koji bi mogli poslužiti za formulisanje praktičnih preporuka za zaštitu sportista, prevenciju, edukaciju i postupke prijavljivanja u sportu.

Analiza je kombinovala deduktivne i induktivne elemente. Time je istraživačkom timu omogućeno da razmotri unapred definisane oblasti od interesa, ali i da ostane otvoren za nove teme koje su proizlazile iz prikupljenih podataka.

Svi intervju i fokus-grupe transkribovani su doslovno. Kako bi se očuvali jezičko, kulturno i kontekstualno značenje, transkripti su analizirani na jeziku na kojem su razgovori vođeni.

U analizi su učestvovali istraživači kojima je jezik razgovora maternji i koji poznaju sportski kontekst, čime je omogućeno tačno tumačenje kulturno specifičnih izraza, značenja i primera.

Za organizovanje transkripata, podršku procesu kodiranja i upravljanje razvojem tema korišćen je softver za analizu kvalitativnih podataka, kao što je NVivo.

Analiza je sprovedena primenom tematskog pristupa zasnovanog na unapred pripremljenom analitičkom okviru. Istraživački tim se najpre upoznao sa transkriptima kroz njihovo višestruko čitanje i beleženje zapažanja.

Nakon toga razvijen je preliminarni okvir za kodiranje, zasnovan na:

- ciljevima istraživanja;
- vodiču za intervju;
- relevantnoj literaturi o rodno zasnovanom nasilju;
- seksualnom uznemiravanju;
- zaštiti sportista;
- prijavljivanju u sportu.

Početni okvir obuhvatao je šire tematske oblasti kao što su:

- stavovi o seksualnom uznemiravanju i rodno zasnovanom nasilju;
- faktori u sportskom okruženju koji doprinose njihovoj pojavi;
- opažene odgovornosti trenera i sportista;
- iskustva neprimerenog ponašanja;
- poznavanje postupaka prijavljivanja;
- prepreke prijavljivanju;
- preporuke za prevenciju i unapređenje politika.

Početni okvir zatim je primenjen na transkripte. Tokom ovog postupka istraživački tim ostao je otvoren za induktivno formirane kodove koji su se odnosili na pitanja koja nisu bila u potpunosti predviđena početnim okvirom.

Novi kodovi dodavani su kada su učesnici iznosili:

- kulturno specifične probleme;
- prethodno nepredviđene prepreke;
- iskustva od posebnog značaja za konkretni kontekst.

Okvir za kodiranje zato je usavršavan kroz iterativni proces, stalnim poređenjem podataka, tema u razvoju i ciljeva istraživanja. Slični kodovi grupisani su u šire tematske celine, a teme su revidirane kako bi se obezbedilo da budu konceptualno koherentne, zasnovane na podacima i relevantne za istraživačka pitanja.

Kako bi se povećala analitička pouzdanost, istraživački tim je zajednički pregledao postupak kodiranja i razvoj tema. Neslaganja i nejasnoće razmatrani su sve dok nije postignut konsenzus.

Kada je to bilo primereno, primenjen je pristup „kritičkog prijatelja“, pri čemu je jedan istraživač ili više njih pregledalo strukturu kodiranja, nazive tema i odabrane delove transkripata kojima su teme potkrepljene. Cilj ovog postupka bio je preispitivanje tumačenja i povećanje verodostojnosti analize.

Teme su procenjivane prema:

- relevantnosti za ciljeve istraživanja;
- doslednosti u celokupnom skupu podataka;
- doprinosu razumevanju rodno zasnovanog nasilja i seksualnog uznemiravanja u sportu;

- praktičnom značaju za politiku zaštite sportista i edukaciju.

Konačne teme ponovo su razmotrene u odnosu na celokupan skup podataka kako bi se proverilo da li verodostojno predstavljaju iskaze učesnika.

Odabrani su ilustrativni citati kojima je potkrepljeno tumačenje svake teme. Kada su citati prvobitno bili dati na drugom jeziku, prevedeni su na engleski jezik za potrebe izveštavanja, uz nastojanje da se što vernije sačuvaju značenje i ton izjava učesnika.

Analitički pristup je, u celini, imao za cilj da uspostavi ravnotežu između strukture i fleksibilnosti. Početni analitički okvir obezbedio je usklađenost sa ciljevima istraživanja, dok je induktivno usavršavanje kodova omogućilo da stavovi samih učesnika i kulturno specifična značenja oblikuju konačni tematski okvir.

Postupak

Dizajn i postupci kvalitativnog istraživanja bili su usklađeni sa principima Helsinške deklaracije za istraživanja koja uključuju ljude.

Podaci su prikupljeni putem polustrukturisanih fokus-grupnih diskusija i/ili intervju sa učesnicima angažovanim u sportu.

Pre početka prikupljanja podataka učesnici su bili obavešteni o:

- ciljevima istraživanja;
- dobrovoljnoj prirodi učešća;
- pravu da u bilo kom trenutku odustanu;
- poverljivom postupanju sa dostavljenim informacijama.

Takođe su obavešteni da nisu obavezni da odgovore na pitanje koje kod njih izaziva nelagodnost. Pre učešća pribavljena je pisana informisana saglasnost, a učesnici su popunili kratak demografski upitnik.

Na početku svake sesije moderator je podsetio učesnike na cilj istraživanja i predstavio zajedničku radnu definiciju rodno zasnovanog nasilja i seksualnog uznemiravanja u sportu.

Učesnici su podstaknuti da otvoreno govore o svojim stavovima, iskustvima i opažanjima.

Istovremeno su podsetili da moraju poštovati poverljivost razgovora i izbegavati otkrivanje podataka koji bi mogli omogućiti identifikovanje drugih osoba.

S obzirom na osetljivu prirodu teme, posebna pažnja posvećena je stvaranju podsticajnog okruženja zasnovanog na poštovanju, u kojem su učesnici mogli da izraze svoje stavove bez straha od osuđivanja.

Diskusije su održane uživo ili putem interneta, u zavisnosti od praktičnih mogućnosti, i vođene su na maternjem jeziku učesnika. Sve sesije su, uz dozvolu učesnika, tonski snimljene, a zatim doslovno transkribovane.

Intervjui i fokus-grupe imali su polustrukturisani format. To je moderatoru omogućilo da dosledno obuhvati glavne teme, ali i da koristi dodatna pitanja i potpitanja kako bi dobio sadržajnije i detaljnije odgovore.

Vodič je sadržao pitanja o:

- razumevanju rodno zasnovanog nasilja i seksualnog uznemiravanja u sportu;
- opaženoj rasprostranjenosti problema i faktorima koji mu doprinose;
- ličnim i organizacionim odgovornostima;
- iskustvima ili zapažanjima neprimerenog ponašanja;
- postupcima prijavljivanja;
- preprekama prijavljivanju;
- predlozima za unapređenje mehanizama prevencije i reagovanja u sportu.

Moderatori su koristili otvorena pitanja, aktivno i empatično slušanje, pitanja za razjašnjenje i dodatna potpitanja kako bi učesnike podstakli da detaljnije obrazlože svoje odgovore.

Polustrukturisani format izabran je zato što je učesnicima omogućavao da opišu sopstvena značenja i iskustva, uz istovremeno obezbeđivanje da tokom svih sesija budu obrađene ključne teme povezane sa ciljevima istraživanja.

Rezultati kvalitativnog istraživanja

Tematskom analizom materijala prikupljenog putem intervjua i fokus-grupa u Grčkoj, Srbiji i Bugarskoj izdvojeno je sedam međusobno povezanih tema. U sve tri zemlje učesnici su rodno

zasnovano nasilje i seksualno uznemiravanje u sportu opisivali kao višedimenzionalan problem oblikovan međuljudskim ponašanjem, odnosima moći, normalizovanim sportskim praksama, organizacionim slabostima i ograničenim mehanizmima prijavljivanja.

Ovi nalazi blisko su povezani sa polazištima projekta CoViS, koji prepoznaje potrebu za:

- unapređenjem postojećih dokaza;
- razvojem obrazovnih resursa;
- obukom edukatora-multiplikatora;
- podizanjem svesti;
- jačanjem mehanizama prijavljivanja u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj.

Tema 1: Profesionalne granice i normalizacija problematičnih praksi u sportu

Prva tema odnosi se na teškoće u definisanju i održavanju profesionalnih granica u odnosu između trenera i sportiste. Učesnici iz sve tri zemlje prepoznali su da sport zahteva poverenje, bliskost, emocionalnu podršku, a ponekad i fizičku blizinu. Međutim, naglasili su da ovi elementi mogu postati problematični kada uloga trenera nije jasno definisana ili kada ponašanja koja su tradicionalno bila prihvaćena u sportu više nisu primerena.

Podtema 1.1: Podržavajuća bliskost nasuprot profesionalnoj distanci

Učesnici su idealan odnos između trenera i sportiste uglavnom opisivali kao odnos koji pruža podršku, ali u kojem postoje jasno određene granice.

Jedna trenerka iz Grčke opisala je odnos u sportskim akademijama kao „uglavnom prijateljski“, ali je dodala da se takav odnos mora odvijati „uz postojanje granica“ i uz uzajamno poštovanje, naročito kada se radi sa sportistima u predadolescentnom i adolescentnom uzrastu.

Slično tome, jedan učesnik iz Bugarske izjavio je:

„Odnos uvek treba da bude profesionalan, zasnovan na poštovanju i jasno definisan.“

Ovi stavovi pokazuju da učesnici nisu odbacivali bliskost kao takvu. Smatrali su, međutim, da ona mora ostati u okvirima profesionalnog i obrazovnog odnosa.

Podtema 1.2: Ranije prihvaćene prakse kao narušavanje granica

Nekoliko učesnika navelo je da se određena ponašanja koja su se ranije smatrala uobičajenim u sportu danas prepoznaju kao neprimerena.

Jedan trener iz Grčke govorio je o ranijim oblicima dodirivanja tokom proslavljanja sportskog uspeha:

„U mojoj generaciji, tokom devedesetih godina, slavili smo tako što smo jedni druge dodirivali po zadnjici. Danas se to više ne događa ili bi, ukoliko bi se dogodilo, prema mom mišljenju bilo osuđeno.“

Drugi učesnik iz Grčke izneo je sličan stav govoreći o treneru koji dodiruje sportistu pre ulaska u igru:

„To je, naravno, oblik uznemiravanja. To nije dozvoljeno.“

Podtema 1.3: Dvosmislena nežnost i neformalno ponašanje

Pitanje koje se ponavljalo odnosilo se na dvosmislenost fizičkog iskazivanja naklonosti, kao što su grljenje, ljubljenje, dodirivanje ili previše prisna komunikacija.

Jedan trener plivanja iz Grčke prisetio se situacije u kojoj je video trenera kako ljubi malo dete:

„Ja to nikada ne bih uradio, ne bih poljubio dete tog uzrasta... Ne mislim da to pripada ulozi trenera.“

Učesnici iz Bugarske slično su naveli da se uvredljive šale ili komentari ponekad normalizuju, iako ne bi trebalo da budu prihvatljivi.

U podacima iz Srbije ova dvosmislenost opisana je rečima:

„Granica je porozna.“

Nalazi u celini pokazuju da su učesnici smatrali da je potrebno jasno razlikovati toplinu i ohrabrivanje od ponašanja kojima se narušavaju lične i profesionalne granice.

Tema 2: Seksualno uznemiravanje kao kontinuum ponašanja

Učesnici seksualno uznemiravanje nisu usko definisali samo kao eksplicitni seksualni napad.

Umesto toga, opisivali su kontinuum ponašanja koji se proteže od verbalnih i neverbalnih postupaka do neželjenog fizičkog kontakta, emocionalne manipulacije, uhođenja i zloupotrebe autoriteta.

Ovakvo šire razumevanje važno je zato što mnoga ponašanja koja prethode zlostavljanju ili ga prate mogu izgledati suptilno, posredno ili normalizovano.

Podtema 2.1: Verbalna, neverbalna i simbolička ponašanja

U podacima iz sve tri zemlje seksualno uznemiravanje obuhvatalo je verbalna i neverbalna ponašanja.

Učesnici iz Srbije navodili su:

„Slanje verbalnih i neverbalnih poruka neprimerene prirode.“

„Verbalne primedbe ili asocijacije povezane sa seksom.“

„Neprimerene poglede.“

Učesnici iz Bugarske slično su definisali uznemiravanje kao:

„Neželjene komentare, šale, aluzije ili fizičke postupke seksualne prirode.“

Učesnici iz Grčke takođe su prepoznali da uznemiravanje nije ograničeno samo na dodirivanje. Jedan trener iz Grčke izjavio je da uznemiravanje obuhvata i izgovaranje nečega što prevazilazi legitimnu ulogu trenera:

„Nije u pitanju samo dodirivanje. Naravno, veoma je važno i ono što kažete.“

Podtema 2.2: Neželjeni fizički kontakt

Neželjeni fizički kontakt predstavljao je oblik seksualnog uznemiravanja koji su učesnici najlakše prepoznavali.

Navodili su:

- neprimereno dodirivanje;

- grljenje;
- ljubljenje;
- dodirivanje delova tela;
- fizički kontakt u svlačionicama, tuševima ili hotelima.

Jedna učesnica iz Grčke objasnila je da „dodirivanje bilo gde“ može biti neprimereno, naročito kada prevazilazi uobičajeno ohrabrivanje ili pružanje podrške.

Dodala je da ponovljeno grljenje između trenera i sportistkinja može izgledati bezazleno, ali:

„Prema mom mišljenju, bolje je da se to ne ponavlja.“

Učesnici iz Srbije pominjali su i:

„Neuobičajeno dodirivanje pod tušem nakon treninga.“

Učesnici iz Bugarske navodili su:

„Neželjeni fizički kontakt.“

Podtema 2.3: Seksualizovani komentari o telu, rodu ili izgledu

Učesnici su i komentare o telu, izgledu, rodu ili seksualnosti smatrali oblicima uznemiravanja.

Jedan učesnik iz Srbije opisao je verbalno zlostavljanje koje je uključivalo komentare o hrabrosti devojčica i njihovo poređenje sa životinjama, uz izraze poput:

„Kobila“ ili „krava“.

Drugi učesnik iz Srbije definisao je seksualno uznemiravanje kao:

„Svako ponašanje kojim se vređaju nečiji izgled ili delovi tela.“

Učesnici iz Grčke slično su navodili da komentari o tome kako devojčice izgledaju, šta nose ili da li su fizički slabije od dečaka mogu predstavljati rodno zasnovano uznemiravanje.

Podtema 2.4: Iskorišćavanje divljenja i zavisnosti

Autoritet trenera i divljenje koje sportista oseća prema treneru takođe su prepoznati kao deo

kontinuuuma uznemiravanja.

Jedna učesnica iz Grčke objasnila je da se mladi sportisti često dive treneru i da:

„Mnoge devojčice se zaljube u svog trenera.“

Naglasila je da takvo divljenje ne sme postati „predmet iskorišćavanja“ i da je neprihvatljivo da trener:

„Iskoristi svoj položaj i stupi u odnos sa sportistkinjom, naročito sa mlađom sportistkinjom.“

Slični stavovi zabeleženi su i u podacima iz Srbije. Učesnici su govorili o stvaranju prisnosti kroz aktivnosti iz kojih su drugi članovi tima isključeni, što može ukazivati na dinamiku sličnu grumingu.

Tema 3: Moć, zavisnost i strukturni faktori rizika u sportu

Treća tema odnosi se na strukturne uslove koji mogu doprineti rodno zasnovanom nasilju i seksualnom uznemiravanju u sportu.

Učesnici iz sve tri zemlje više puta su kao faktore rizika izdvajali:

- neravnotežu moći;
- nedostatak nadzora;
- fizičku blizinu;
- putovanja;
- svlačionice;
- situacije u kojima su trener i sportista nasamo.

Podtema 3.1: Autoritet trenera i zavisnost sportiste

Učesnici su autoritet trenera smatrali jednim od centralnih elemenata problema.

Jedan učesnik iz Bugarske izjavio je:

„Važan faktor je neravnoteža moći između trenera i sportiste.“

Ova neravnoteža posebno je značajna kada mladi sportisti zavise od odraslih osoba.

Jedan učesnik iz Srbije naveo je:

„Treneri su uvek oni koji imaju najveću moć.“

Učesnici iz Grčke takođe su naglašavali autoritet i status trenera. Jedan trener objasnio je da se, kada je ista osoba istovremeno „trener, rukovodilac i sve ostalo“, može javiti osećaj da:

„Niko ne kontroliše njegov rad.“

Podtema 3.2: Nedostatak nadzora i odgovornosti

Nedostatak nadzora učesnici su često opisivali kao faktor rizika.

Ukazivali su na situacije u kojima treneri, sportisti ili vršnjaci nisu vidljivi drugim osobama i u kojima nije jasno određeno ko je odgovoran za praćenje ponašanja.

Učesnici iz Grčke navodili su:

- svlačionice;
- toalete;
- tuševe;
- hotele;

kao mesta na kojima se incidenti mogu dogoditi, a da trener nema mogućnost da ih vidi ili uoči.

Učesnici iz Srbije povezivali su problem sa odsustvom delotvornih pravnih ili organizacionih mehanizama.

Učesnici iz Bugarske takođe su kao izvor rizika izdvojili:

„Nedostatak jasnih pravila i nadzora.“

Podtema 3.3: Putovanja, hoteli, svlačionice i situacije nasamo

Putovanja i smeštaj prepoznati su kao posebno osetljivi konteksti.

Učesnici iz Grčke govorili su o sportskim putovanjima i boravku u hotelima, naglašavajući da se granice ne smeju prekoračiti kada su sportisti udaljeni od roditelja ili staratelja.

Jedan trener iz Grčke izjavio je da u hotelima:

„Ne smemo prelaziti granice.“

Kao primer je naveo boravak trenera u sobi sportiste.

Učesnici iz Bugarske slično su navodili putovanja, kampove, svlačionice i situacije nasamo kao okruženja u kojima je nadzor ograničeniji i u kojima su potrebna jasna pravila.

Podtema 3.4: Fizička blizina i kontakt specifičan za određeni sport

Fizička blizina takođe je prepoznata kao značajan faktor, posebno u sportovima koji podrazumevaju kontakt ili blizak položaj tela.

Jedan trener plivanja iz Grčke objasnio je da je fizički kontakt posebno relevantan u plivanju jer se sportisti nalaze veoma blizu jedni drugih. Dodao je:

„Neko može fizički zlostavljati sportistu... Mislim da fizički kontakt ima glavnu ulogu.“

Međutim, učesnici nisu smatrali da fizički kontakt treba potpuno ukloniti iz sporta. Naglašavali su da kontakt mora biti:

- primeren;
- neophodan;
- transparentan;
- jasno ograničen.

Podtema 3.5: Takmičarski pritisak kao mogući pojačavajući faktor

Neki učesnici smatrali su da takmičarski pritisak predstavlja dodatni faktor rizika.

Jedan trener odbojke iz Grčke naveo je da tokom važnih utakmica ili prvenstava stres i pritisak mogu povećati verovatnoću da sportisti i treneri osuđuju, kritikuju ili se neprimereno ponašaju.

Jedan učesnik iz Bugarske takođe je izjavio:

„Što su nivo takmičenja i pritisak da se ostvari rezultat viši, veći je rizik da će određene granice biti prekoračene.“

Međutim, ovaj stav nisu delili svi učesnici. Drugi učesnik iz Grčke smatrao je da nivo takmičenja nije presudan i da zlostavljanje:

„Zависи od osobe“, a ne od nivoa takmičenja.

Takmičarski pritisak zato treba tumačiti kao mogući faktor koji pojačava rizik, a ne kao dosledan ili samostalan uzrok seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja.

Tema 4: Ranjivost i nejednaka zaštita sportista

Četvrta tema obuhvata stavove učesnika prema kojima su određeni sportisti ranjiviji od drugih. Ranjivost je povezivana sa uzrastom, rodom, invaliditetom, porodičnim okolnostima, socioekonomskim statusom i stepenom zavisnosti od trenera ili kluba.

Podtema 4.1: Maloletni i mladi sportisti

Učesnici iz sve tri zemlje prepoznali su maloletnike kao posebno ranjivu grupu.

Jedan učesnik iz Bugarske izjavio je:

„Deca su ranjivija zato što su pod uticajem mišljenja odraslih.“

Učesnici iz Srbije slično su navodili „maloletne sportistkinje“ i adolescente kao grupe koje su često izložene riziku.

Jedan trener iz Grčke smatrao je da su mlađa deca ranjiva zato što možda ne mogu lako da razumeju:

„Šta neko pokušava da uradi.“

Ovi nalazi ukazuju na značaj edukacije o zaštiti sportista koja je prilagođena uzrastu dece i mladih.

Podtema 4.2: Devojčice i sportistkinje

Sportistkinje su više puta prepoznate kao grupa izložena povećanom riziku.

Jedan trener iz Grčke izjavio je da su:

„Osobe ženskog roda“

i mlade osobe:

„Mnogo ranjivije.“

Učesnici iz Srbije takođe su opisivali žene i devojčice kao česte mete, ne zato što su same po sebi slabe, već zato što se u sportu češće nalaze u podređenom položaju.

Učesnici iz Bugarske navodili su zastarele rodne norme i različit tretman dečaka i devojčica kao faktore koji doprinose njihovoj ranjivosti.

Podtema 4.3: Sportisti sa invaliditetom

Treneri iz Grčke izričito su prepoznali sportiste sa invaliditetom kao ranjivu grupu.

Jedan učesnik naveo je da su:

„Osobe sa invaliditetom“

izloženi riziku, dok je drugi učesnik smatrao da stepen ranjivosti može zavisi od vrste invaliditeta i sposobnosti sportiste da prepozna ili prijavi neprimereno ponašanje.

Ovaj nalaz podržava potrebu za pristupačnom edukacijom o zaštiti sportista i mehanizmima prijavljivanja prilagođenim osobama sa različitim vrstama invaliditeta.

Podtema 4.4: Porodična i socioekonomska ranjivost

Učesnici su ranjivost povezivali i sa porodičnim i društvenim okolnostima.

Jedan trener košarke iz Grčke smatrao je da deca iz porodica nižeg socioekonomskog statusa ili iz porodica koje im pružaju manje podrške mogu biti izložena riziku, jer počinioci mogu prepoznati:

„Koja su deca ranjiva“

i čiji roditelji verovatno neće intervenisati.

Učesnici iz Bugarske slično su govorili o sportistima koji imaju ozbiljne porodične probleme,

dok su učesnici iz Srbije povezivali ranjivost sa identitetom sportiste i njegovim društvenim položajem.

Tema 5: Prepoznavanje znakova upozorenja i nesigurnost u njihovom tumačenju

Peta tema odnosi se na opaženu sposobnost trenera da prepoznaju znakove zlostavljanja ili uznemiravanja, ali i na njihovu nesigurnost prilikom tumačenja nejasnih situacija.

Učesnici su uglavnom smatrali da iskustvo olakšava prepoznavanje problema, ali su istovremeno priznavali da znakovi mogu biti skriveni, posredni ili teški za tumačenje.

Podtema 5.1: Ponašajni i emocionalni znakovi upozorenja

Učesnici su promene u ponašanju i emocionalnom stanju navodili kao važne znakove upozorenja.

Jedna učesnica iz Grčke izjavila je da zlostavljanje može uticati na sportski učinak deteta. Objasnila je da igrač koji je prethodno bio u dobroj formi može iznenada pokazati slabiji učinak, brzo napuštati trening, izbegavati kontakt sa saigračima ili nastojati da se odmah vrati kući.

Dodala je:

„Strah se može videti u očima deteta.“

Učesnici iz Bugarske slično su navodili anksioznost, povlačenje i izbegavanje određenih osoba, dok su učesnici iz Srbije govorili o prepoznavanju uznemirenosti i nelagodnosti kod sportista.

Podtema 5.2: Iskustvo kao činilac koji olakšava prepoznavanje

Nekoliko trenera smatralo je da im profesionalno iskustvo pomaže da prepoznaju problematične situacije.

Jedan trener plivanja iz Grčke izjavio je:

„Sto posto sam siguran da to mogu da vidim... Naučio sam da prepoznam.“

Dodao je da mu iskustvo pomaže da prepozna kada se dete oseća neprijatno.

Jedan učesnik iz Srbije slično je izjavio:

„Veoma sam siguran, jer sam i sam prošao kroz isto.“

Ovi odgovori ukazuju na to da se sposobnost prepoznavanja često zasniva na praktičnom iskustvu, a ne na formalnoj obuci.

Podtema 5.3: Teškoće u tumačenju nejasnih situacija

Uprkos izraženom samopouzdanju, učesnici su prepoznali i nesigurnost u tumačenju određenih situacija.

Jedan učesnik iz Bugarske izjavio je:

„Izuzetno je teško biti sto posto siguran“,

jer je tema veoma složena.

Drugi učesnik iz Bugarske naveo je da se neke situacije:

„Mogu tumačiti na različite načine.“

Jedan trener iz Grčke rekao je da ponekad može biti teško proceniti da li osoba preuveličava ili pogrešno tumači određenu situaciju, naročito zato što čak i gestovi naklonosti, kao što je zagrljaj deteta, mogu biti pogrešno shvaćeni.

Podtema 5.4: Strah od pogrešne optužbe

Sa prethodnom podtemom povezivao se strah od pogrešnog optuživanja ili reagovanja bez dovoljno dokaza.

Učesnici nisu ovaj strah koristili da bi negirali postojanje problema, ali su ga opisivali kao stvarnu prepreku za delovanje.

Jedan trener iz Grčke naveo je da u ozbiljnim slučajevima mogućnost pogrešnog tumačenja može imati pravne, porodične i profesionalne posledice.

Učesnici iz Srbije i Bugarske takođe su govorili o nesigurnosti u pogledu dokaza i zabrinutosti

da bi neko mogao biti nepravедno optužen.

Tema 6: Prepreke prijavljivanju, nepoverenje u institucije i kultura ćutanja

Šesta tema bila je jedan od najsnažnijih zajedničkih nalaza u sve tri zemlje.

Učesnici nisu razmatrali samo da li se seksualno uznemiravanje može prepoznati, već i da li se ono može prijaviti bezbedno i delotvorno.

Prijavlјivanje su otežavali:

- strah od posledica;
- nejasne procedure;
- nedostatak poverenja;
- neodgovarajuća reakcija organizacija;
- lojalnost kolegama;
- ogovaranje;
- okrivljavanje žrtve.

Podtema 6.1: Nejasne ili nedostupne procedure prijavljivanja

Učesnici su često izražavali nesigurnost u vezi sa koracima koje treba preduzeti prilikom prijavljivanja.

Učesnici iz Srbije naveli su da procedure često nisu jasne ili uopšte ne postoje. Jedan učesnik izjavio je:

„Ne postoje jasne procedure ni unutar kluba, ni na nacionalnom ni na međunarodnom nivou.“

Učesnici iz Bugarske takođe su naveli da:

„Ponekad nedostaju jasne procedure“

i da:

„Svako treba da zna kome može da se obrati i koji koraci slede nakon podnošenja prijave.“

U Grčkoj su neki treneri naveli da nisu dobili jasna uputstva ili obuku, dok su drugi bili upoznati

sa mehanizmima na nivou sportskog saveza. Ovi različiti odgovori ukazuju na neujednačenu spremnost sistema zaštite sportista.

Podtema 6.2: Strah od posledica i odmazde

Strah od posledica predstavljao je još jednu značajnu prepreku.

Jedan učesnik iz Grčke govorio je o:

„Odmazdi trenera kojeg prijavimo“

i mogućnosti da osoba koja prijavi slučaj:

„Izgubi posao.“

Učesnici iz Srbije takođe su navodili strah od posledica, dok su učesnici iz Bugarske isticali da strah, nepoverenje i očekivanje da neće uslediti stvarna reakcija predstavljaju značajne prepreke prijavljivanju.

Podtema 6.3: Nepoverenje u sistem i nedovoljna reakcija organizacija

Učesnici su često sumnjali da bi sportske organizacije reagovala delotvorno.

Jedan učesnik iz Srbije sažeo je ovo nepoverenje pitanjem:

„Ko bi mi verovao?“

Drugi je izjavio da kolege:

„Okreću glavu.“

Učesnici iz Bugarske govorili su o:

„Nedostatku poverenja u sistem“

i:

„Nedostatku poverenja u sisteme prijavljivanja.“

Jedan trener iz Grčke priznao je da incidenti možda nikada neće postati poznati ukoliko se osoba koja ih je doživela stidi ili strahuje da će narušiti atmosferu u timu.

Podtema 6.4: Kultura ćutanja, ogovaranja i normalizacije

Učesnici su opisivali kulturu u kojoj se problematična ponašanja mogu tolerisati, ignorisati ili prihvatati kao sastavni deo sporta.

Jedan učesnik iz Srbije izjavio je:

„Kultura se ne može promeniti preko noći“,

i dodao da je potreban sveobuhvatan pokret kako bi se uvela nova pravila i novi obrasci ponašanja.

Drugi učesnik nije govorio o kulturi ćutanja, već o:

„Kulturi ogovaranja“,

u kojoj ljudi neformalno razgovaraju o slučajevima, ali oklevaju da preduzmu zvanične mere.

U Grčkoj je jedan trener, odgovarajući na pitanje o kulturi ćutanja, naveo da se u pojedinim sportskim sredinama može izbegavati da se za incidente:

„Čuje“

ili da oni:

„Izađu izvan organizacije.“

Podtema 6.5: Okrivljavanje žrtve i zaštita ugleda

Neki učesnici ukazivali su na sklonost da se odgovornost prebacuje sa počinioca na osobu koja je doživela uznemiravanje.

Jedan učesnik iz Srbije govorio je o:

„Normalizaciji takvog ponašanja i prebacivanju krivice na žrtvu.“

Ovaj nalaz u skladu je sa širim polazištem projekta CoViS, prema kojem neprepoznavanje i neprijavljivanje predstavljaju centralne prepreke u suzbijanju seksualnog nasilja u sportu.

Tema 7: Edukacija, protokoli, nezavisne strukture i kultura zaštite sportista

Poslednja tema odnosi se na preporuke učesnika za unapređenje prevencije.

Učesnici iz Grčke, Srbije i Bugarske naglašavali su da zaštita sportista ne može zavisi isključivo od lične procene pojedinačnih trenera.

Potrebni su:

- sistematska edukacija;
- jasni protokoli;
- odgovornost sportskih organizacija;
- nezavisne strukture prijavljivanja;
- kultura nulte tolerancije.

Podtema 7.1: Edukacija trenera, sportista i roditelja

Učesnici su snažno podržali edukaciju svih ključnih aktera.

Jedan učesnik iz Srbije izjavio je da bi edukacija:

„Trebalo da bude na prvom mestu“,

jer treneri, sportisti i roditelji mogu lakše reagovati na neprimereno ponašanje kada znaju šta je prihvatljivo, a šta nije.

Jedan učesnik iz Bugarske preporučio je:

„Više obuka za trenere, sportiste i roditelje, jasne procedure prijavljivanja i pristup stručnjacima.“

Jedan trener iz Grčke slično je tražio:

„Seminare za trenere“,

razgovore koje bi organizovao sportski savez i protokole koji bi bili dostavljeni pre početka takmičarske sezone.

Podtema 7.2: Kodeksi ponašanja i praktični primeri

Učesnici su tražili praktična uputstva, a ne samo apstraktne informacije.

Učesnici iz Bugarske istakli su potrebu za praktičnim primerima i jasnijim uputstvima o tome šta treba učiniti u konkretnoj situaciji.

Učesnici iz Srbije takođe su zahtevali:

- jasno definisana pravila ponašanja;
- jasno određene načine reagovanja na kršenje pravila;
- odgovarajuće sankcije.

Učesnici iz Grčke slično su naglašavali potrebu za protokolima i jasno definisanim očekivanjima pre početka sportske sezone.

Podtema 7.3: Posebno određene strukture zaštite sportista

Jedna od preporuka koja se ponavljala bila je da klubovi i sportski savezi treba da imaju posebno određene odgovorne osobe ili službenike za zaštitu sportista.

Učesnici iz Bugarske smatrali su da prijave treba da budu upućene rukovodstvu ili posebno određenoj osobi u klubu.

Učesnici iz Srbije, međutim, upozorili su da takvi sistemi moraju biti nezavisni.

Jedan učesnik izjavio je:

„Sistem prijavljivanja mora biti potpuno nezavisan od organizacije“,

jer bi u suprotnom rukovodioci organizacije mogli da utiču na postupak.

Podtema 7.4: Odgovornost organizacija i sankcije

Učesnici su smatrali da su klubovi i sportske organizacije odgovorni za stvaranje bezbednog

okruženja.

Co-funded by
the European Union

Jedan trener iz Grčke naveo je da su odgovornosti trenera i klubova:

„Prilično velike“,

iako su deo šireg sistema koji uključuje porodicu, školu i društvo.

Učesnici iz Srbije naglašavali su:

- sankcije;
- pravne mehanizme;
- psihološku procenu trenera.

Učesnici iz Bugarske smatrali su da organizacije treba aktivno da promovišu:

„Kulturu poštovanja, bezbednosti i nulte tolerancije prema nasilju.“

Podtema 7.5: Promena sportske kulture

Učesnici su prepoznali da delotvorna prevencija zahtevana prevencija zahteva promenu sportske kulture.

To podrazumeva suprotstavljanje shvatanju da su:

- grub govor;
- uvredljive šale;
- ponižavanje;
- preterana fizička prisnost;
- ćutanje;

jednostavno uobičajeni delovi sporta.

Jedan učesnik iz Bugarske izjavio je da sport treba da bude mesto na kojem se ljudi razvijaju ne samo fizički već i kao ličnosti i da:

„Bezbednost i dostojanstvo svakog sportiste treba da budu prioritet.“

Ovaj stav odražava centralnu implikaciju zajedničkih nalaza svih partnera: zaštita sportista mora postati sastavni deo sportske kulture, a ne samo dodatna ili opcionalna aktivnost.

Zajednički nalazi partnera

Uporedna analiza podataka iz Grčke, Srbije i Bugarske pokazala je visok stepen podudarnosti.

Učesnici iz sve tri zemlje prepoznali su seksualno uznemiravanje i rodno zasnovano nasilje kao višedimenzionalne probleme koji obuhvataju:

- verbalna ponašanja;
- neverbalna ponašanja;
- fizička ponašanja;
- psihološka ponašanja;
- ponašanja povezana sa međuljudskim odnosima.

Takođe su prepoznali da su mnoge problematične prakse ugrađene u sportsku kulturu i da se mogu normalizovati kao sastavni deo treniranja, takmičenja, discipline, humora ili tradicije.

Istovremeno, nalazi pokazuju da seksualno nasilje u sportu nije samo pitanje neprimerenog ponašanja pojedinca. Ono je povezano i sa strukturnim karakteristikama sporta:

- neravnotežom moći;
- zavisnošću;
- emocionalnom bliskošću;
- nedostatkom nadzora;
- slabim institucionalnim procedurama;
- putovanjima;
- svlačionicama;
- situacijama nasamo;
- nejasnim kanalima prijavljivanja.

Maloletnici, devojčice, sportisti sa invaliditetom i sportisti koji imaju ograničenu porodičnu ili društvenu podršku prepoznati su kao posebno ranjive grupe.

Glavna zajednička implikacija za sve tri zemlje jeste da prevencija mora biti sistemska.

Treneri mogu imati centralnu ulogu u prepoznavanju ranih znakova i postavljanju granica, ali ne mogu sami nositi celokupnu odgovornost za zaštitu sportista.

Klubovi, sportski savezi, roditelji i institucije nadležne za javne politike moraju stvoriti uslove za:

- bezbedno poveravanje i prijavljivanje;
- nezavisno postupanje po prijavama;
- jasne procedure;
- svrsishodno i dosledno dalje postupanje.

Ovi nalazi neposredno podržavaju koncept projekta CoViS, naročito njegovu usmerenost na empirijske dokaze, obrazovne resurse, podizanje svesti, mehanizme prijavljivanja i preporuke za javne politike u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj.

Tabela 3. Teme i podteme kvalitativnog istraživanja

Tema i opis	Podtema	Opis podteme
1. Profesionalne granice i normalizovane prakse u sportu — Učesnici su odnos između trenera i sportiste opisivali kao odnos zasnovan na podršci i poverenju, ali i kao potencijalno rizičan kada profesionalne granice nisu jasne.	1.1. Podržavajuća bliskost nasuprot profesionalnoj distanci	Treneri treba da budu pristupačni i da pružaju podršku, uz održavanje jasno definisane profesionalne uloge.
	1.2. Ranije prihvaćene prakse kao narušavanje granica	Ponašanja koja su se nekada smatrala uobičajenim u sportu, kao što su određeni oblici dodirivanja ili proslavljanja, danas se prepoznaju kao neprimerena.
	1.3. Dvosmislena nežnost i neformalno ponašanje	Zagrljaji, poljupci, šale i neformalna komunikacija mogu se različito doživeti i mogu narušiti lične granice.
2. Seksualno uznemiravanje kao kontinuum ponašanja — Seksualno uznemiravanje shvaćeno je kao širok kontinuum verbalnih, neverbalnih, fizičkih, psiholoških i relacionih ponašanja.	2.1. Verbalna, neverbalna i simbolička ponašanja	Neprimereni komentari, seksualne šale, gestovi, pogledi i poruke mogu predstavljati uznemiravanje.

	2.2. Neželjeni fizički kontakt	Dodirivanje, grljenje, ljubljenje ili telesni kontakt koji prevazilazi ono što je potrebno za treniranje može narušiti granice sportiste.
	2.3. Seksualizovani komentari o telu, rodu ili izgledu	Komentari o izgledu, delovima tela, ženstvenosti, muževnosti ili učinku zasnovanom na rodu mogu postati oblici uznemiravanja.
	2.4. Iskorišćavanje divljenja i zavisnosti	Treneri mogu zloupotrebiti poverenje, divljenje ili emocionalnu zavisnost sportista radi stvaranja neprimerene prisnosti.
3. Moć, zavisnost i strukturni faktori rizika u sportu — Učesnici su seksualno uznemiravanje povezivali sa strukturama karakterističnim za sport, kao što su autoritet, zavisnost, ograničeni nadzor i privatni prostori.	3.1. Autoritet trenera i zavisnost sportiste	Moć trenera nad izborom, učinkom i pripadanjem timu može učiniti sportiste manje spremnim da se suprotstave neprimerenom ponašanju ili da ga prijave.
	3.2. Nedostatak nadzora i odgovornosti	Slab nadzor, nejasne odgovornosti i ograničena kontrola organizacije mogu omogućiti da štetna ponašanja ostanu skrivena.
	3.3. Putovanja, hoteli, svlačionice i situacije nasamo	Privatna ili delimično privatna sportska okruženja stvaraju veće mogućnosti za narušavanje granica.
	3.4. Fizička blizina i kontakt karakterističan za određeni sport	Neki sportovi zahtevaju blisku fizičku interakciju, zbog čega su jasna pravila o primerenom kontaktu neophodna.
	3.5. Takmičarski pritisak kao mogući pojačavajući faktor	Visok pritisak na ostvarenje rezultata može pojačati stres i povećati rizik od prekoračenja granica, iako ga učesnici nisu smatrali univerzalnim uzrokom.
4. Ranjivost i nejednaka zaštita sportista — Određeni sportisti smatrani su ranjivijim zbog uzrasta, roda, invaliditeta, porodične podrške, društvenog statusa ili zavisnosti od odraslih.	4.1. Maloletni i mladi sportisti	Deci i adolescentima mogu nedostajati zrelost, znanje ili samopouzdanje potrebni za prepoznavanje i prijavljivanje zlostavljanja.
	4.2. Devojčice i	Sportistkinje su smatrane posebno

	sportistkinje	izloženim zbog rodno uslovljenih odnosa moći i seksističkih normi u sportu.
	4.3. Sportisti sa invaliditetom	Sportisti sa invaliditetom mogu biti izloženiji zbog veće zavisnosti, prepreka u komunikaciji ili teškoća u prepoznavanju i prijavljivanju neprimerenog ponašanja.
	4.4. Porodična i socioekonomska ranjivost	Sportisti iz porodica koje pružaju manje podrške ili iz socioekonomski ranjivijih sredina mogu imati manje resursa za zaštitu.
5. Prepoznavanje znakova upozorenja i nesigurnost u tumačenju — Treneri su verovali da mogu prepoznati znakove štetnog ponašanja, ali su izražavali i nesigurnost u tumačenju nejasnih situacija.	5.1. Ponašajni i emocionalni znakovi upozorenja	Strah, povlačenje, izbegavanje, slabiji učinak i promene raspoloženja mogu ukazivati na to da nešto nije u redu.
	5.2. Iskustvo kao činilac koji olakšava prepoznavanje	Treneri su smatrali da im godine rada sa sportistima pomažu da uoče nelagodnost ili promene u ponašanju.
	5.3. Teškoće u tumačenju nejasnih situacija	Neka ponašanja ili reakcije teško je protumačiti bez dodatnog konteksta ili neposrednog poveravanja sportiste.
	5.4. Strah od pogrešne optužbe	Treneri su bili zabrinuti da bi mogli reagovati bez dovoljno dokaza ili nepravedno optužiti određenu osobu.
6. Prepreke prijavljivanju, nepoverenje u institucije i kultura ćutanja — Prijavljivanje su otežavali strah, nejasne procedure, nedostatak poverenja, zabrinutost za ugled i slaba reakcija organizacija.	6.1. Nejasne ili nedostupne procedure prijavljivanja	Učesnici često nisu znali gde, kako i kome treba prijaviti incidente.
	6.2. Strah od posledica i odmazde	Sportisti, treneri ili posmatrači mogu izbegavati prijavljivanje zbog straha od kazne, gubitka posla, isključivanja ili drugih negativnih reakcija.
	6.3. Nepoverenje u	Učesnici su sumnjali da će klubovi,

	sistem i nedovoljna reakcija organizacija	savezi ili nadležni organi reagovati delotvorno i pravično.
	6.4. Kultura ćutanja, ogovaranja i normalizacije	O incidentima se može neformalno razgovarati, ali se oni ne prijavljuju zvanično, čime se omogućava nastavak štetnog ponašanja.
	6.5. Okrivljavanje žrtve i zaštita ugleda	Odgovornost se može prebaciti na žrtvu, dok klubovi i organizacije zaštiti svog ugleda daju prednost u odnosu na zaštitu sportista.
7. Edukacija, protokoli, nezavisne strukture i kultura zaštite sportista — Učesnici su tražili sistematsku edukaciju, jasna pravila, pouzdane sisteme prijavljivanja i snažniju odgovornost organizacija.	7.1. Edukacija trenera, sportista i roditelja	Prevenција treba da obuhvati sve ključne aktore kako bi mogli da prepoznaju, spreče i prijave uznemiravanje i da na njega odgovaraju.
	7.2. Kodeksi ponašanja i praktični primeri	Jasna pravila ponašanja i primeri iz stvarnog života potrebni su da bi se razjasnilo šta je prihvatljivo, a šta neprihvatljivo.
	7.3. Posebno određene strukture zaštite sportista	Klubovi i savezi treba da imenuju odgovorne osobe ili službenike za zaštitu sportista koji će postupati po prijavama i drugim razlozima za zabrinutost.
	7.4. Odgovornost organizacija i sankcije	Organizacije moraju reagovati dosledno, primenjivati sankcije i ne smeju zaštitu sportista prepustiti isključivo ličnoj proceni pojedinaca.
	7.5. Promena sportske kulture	Dugoročna prevencija zahteva promenu sportskih kultura koje normalizuju ćutanje, hijerarhiju, ponižavanje ili narušavanje granica.

Diskusija

Cilj ovog izveštaja bio je da pruži pregled zasnovan na dokazima o iskustvima sportista, njihovim stavovima i nameranim načinima reagovanja u vezi sa seksualnim uznemiravanjem, zlostavljanjem i zaštitom sportista. Opravdanost sprovođenja ove analize

potreba zasnivala se na ograničenoj dostupnosti sistematskih podataka u zemljama učesnicama, uprkos pokazateljima da seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u sportu predstavljaju značajne, ali nedovoljno prepoznate probleme u Grčkoj, Srbiji i Bugarskoj.

Projekat CoViS osmišljen je upravo radi odgovora na ovaj nedostatak kroz prikupljanje empirijskih podataka, podizanje svesti, razvoj obrazovnih resursa, obuku edukatora-multiplikatora i podršku uspostavljanju mehanizama prijavljivanja seksualnog uznemiravanja u sportu. Kvantitativni i kvalitativni nalazi zajedno pokazuju da su iskustva povezana sa uznemiravanjem prisutna u sportskom okruženju, da se sportisti razlikuju u načinu tumačenja takvih incidenata i da spremnost na reagovanje u velikoj meri zavisi od opažene sposobnosti delovanja, bezbednosti, informisanosti i poverenja u dostupne strukture podrške.

Kvantitativno istraživanje

Kvantitativni nalazi pružaju važnu početnu sliku iskustava sportista i njihovih psiholoških reakcija. Analiza učestalosti pokazala je da je značajan procenat učesnika prijavio određene situacije povezane sa uznemiravanjem. To se naročito odnosilo na seksualizovano ponašanje, uvrede ili ismevanje na osnovu pola i komentare o telu, odeći i seksualnosti, pri čemu je gotovo polovina uzorka prijavila da je najmanje jednom doživela takvo ponašanje.

Ovi nalazi ukazuju na to da problematična ponašanja nisu samo izolovani ili izuzetni događaji, već predstavljaju deo stvarnih iskustava značajnog broja mladih sportista. To je u skladu sa prethodnim dokazima da se uznemiravanje i zlostavljanje u sportu mogu pojaviti na različitim nivoima takmičenja, u različitim sportovima i okruženjima i da se stope prevalencije znatno razlikuju u zavisnosti od korišćenih definicija, mernih instrumenata i ispitivanih populacija (Mountjoy et al., 2016; Vertommen et al., 2016).

Konsenzus izjava Međunarodnog olimpijskog komiteta takođe naglašava da uznemiravanje i zlostavljanje u sportu obuhvataju seksualno, fizičko i psihološko zlostavljanje, kao i zanemarivanje, i da njihovoj pojavi doprinose neravnoteža moći, organizaciona kultura i slabi sistemi zaštite.

Dodatni nalazi pokazali su da su relevantni incidenti bili povezani sa različitim grupama unutar sportskog okruženja, uključujući saigrače, trenere, druge članove stručnog i pomoćnog osoblja i druge osobe. Ovaj rezultat je posebno značajan jer pokazuje da zaštita sportista ne može biti

ograničena samo na edukaciju trenera.

Iako treneri zauzimaju položaj velike moći u sportu, vršnjaci i drugi članovi okruženja sportiste takođe mogu doprineti stvaranju nebezbednog ili štetnog okruženja. Ovakvo tumačenje u skladu je sa dokazima da u interpersonalnom nasilju i uznemiravanju u sportu mogu učestvovati različiti počinioci, uključujući trenere, vršnjake i druge osobe na položajima autoriteta (Mountjoy et al., 2016; Hartill et al., 2023). Ovi dokazi već su ukazali na potrebu da se zaštita usmeri na celokupno sportsko okruženje, a ne samo na pojedinačne incidente ili jednu grupu aktera.

Deskriptivna statistika varijabli koje su se odnosile na stavove prema uznemiravanju pokazala je relativno nizak nivo prihvatanja uverenja kojima se seksualno uznemiravanje umanjuje, opravdava ili poriče. Učesnici uglavnom nisu bili skloni da se slože sa tvrdnjama da je osoba „tražila to“, da ponašanje „nije bilo uznemiravanje“ ili da počinitelj „nije to nameravao“.

Međutim, relativno viši rezultat za uverenje da je osoba „lagala“ ukazuje na to da sumnje u verodostojnost osoba koje prijavljuju seksualno uznemiravanje mogu biti nešto izraženije od drugih uverenja kojima se ozbiljnost incidenta umanjuje.

Ovaj nalaz je važan jer su neverovanje, okrivljavanje žrtve i nesigurnost u pogledu toga šta predstavlja uznemiravanje poznate prepreke poveravanju i traženju pomoći. U sportu ove prepreke mogu dodatno biti pojačane lojalnošću timu, strahom od odmazde, zavisnošću od trenera i zabrinutošću zbog ugleda ili izbora u tim.

Nalazi zato ukazuju na to da obrazovne aktivnosti ne treba da se ograniče samo na definisanje uznemiravanja, već treba da obuhvate i mitove o lažnom prijavljivanju, verodostojnosti žrtve, pristanku, prinudi i odgovornosti.

Rezultati koji su se odnosili na stavove prema uznemiravanju u celini su pokazali da učesnici nisu snažno prihvatili negativna ili odbacujuća tumačenja incidenata. To je ohrabrujuće i ukazuje na to da ciljna grupa već može imati relativno podržavajući početni stav.

Međutim, rezultati nisu bili na najnižem mogućem nivou skale, što znači da su problematična uverenja ipak prisutna u određenoj meri. Sa stanovišta intervencije, to ukazuje na potrebu za ciljanim podizanjem svesti, a ne samo za pružanjem opštih informacija.

Obuka treba neposredno da se suprotstavi uobičajenim načinima umanjivanja problema, kao što su:

- „Bila je to samo šala“;
- „Pogrešno su razumeli“;
- „Sami su to izazvali“;
- „Preuveličavaju.“

Ovo je u skladu sa literaturom o zaštiti sportista, prema kojoj prevencija zahteva promenu kulture, a ne samo sticanje individualnog znanja (Mountjoy et al., 2016).

Nalazi o psihološkoj bezbednosti takođe su bili značajni. Prosečna vrednost ukazivala je na umeren, a ne na snažan osećaj bezbednosti. To znači da se učesnici ne osećaju nužno nebezbedno, ali sportsko okruženje istovremeno ne doživljavaju kao potpuno zaštitničko i podržavajuće.

Ovo je posebno važno jer zaštita sportista ne zavisi samo od postojanja pravila, već i od toga da li sportisti veruju da mogu prijaviti problem bez negativnih posledica. Analizom potreba projekta CoViS kao ključni izazovi u partnerskim zemljama prepoznati su nedostatak sveobuhvatnih podataka, nedovoljne mere prevencije, ograničeni resursi i slaba razmena znanja.

Umerena vrednost psihološke bezbednosti zato dodatno potvrđuje potrebu za razvojem vidljivih, pouzdanih i lako dostupnih mehanizama prijavljivanja i podrške.

Relativno visoka prosečna vrednost opažene sposobnosti prijavljivanja seksualnog uznemiravanja predstavljala je pozitivan nalaz. Učesnici su uglavnom smatrali da imaju sposobnost i samopouzdanje potrebne za reagovanje u situacijama povezanim sa seksualnim uznemiravanjem.

Ovo je važno jer opažena sposobnost, odnosno opažena kontrola ponašanja, predstavlja centralnu odrednicu namere ponašanja u Teoriji planiranog ponašanja (Ajzen, 1991). U praktičnom smislu, sportisti koji veruju da znaju šta treba da urade, kako da reaguju i gde da zatraže pomoć verovatnije će izraziti nameru da zaista preduzmu odgovarajuće mere.

Ipak, razlike među odgovorima pokazuju da se svi učesnici nisu osećali podjednako

sposobnim.

Co-funded by
the European Union

Korelaciona analiza dodatno je razjasnila psihološki obrazac koji se nalazi u osnovi namere prijavljivanja. Namere su bile snažno i pozitivno povezane sa opaženom sposobnošću prijavljivanja, a slabije, ali statistički značajno, sa psihološkom bezbednošću.

Istovremeno, namere su bile negativno povezane sa okrivljavanjem žrtve i uverenjima kojima se incident umanjuje. To znači da su sportisti bili spremniji da reaguju kada su se osećali sposobno i bezbedno, a manje spremni kada su situaciju tumačili na način kojim se umanjuje njena ozbiljnost ili dovodi u pitanje verodostojnost osobe koja je prijavljuje.

Ovakav obrazac u skladu je sa teorijama promene ponašanja, prema kojima namere oblikuju opažene sposobnosti, prepreke i uverenja o ponašanju i njegovim posledicama (Ajzen, 1991). Takođe je u skladu sa dokazima iz oblasti zaštite sportista, koji pokazuju da na prijavljivanje snažno utiču poverenje, očekivane posledice i opažena opravdanost prijave.

Posebno su značajne bile korelacije između iskustava uznemiravanja i drugih varijabli. Učesnici koji su prijavili više iskustava pokazivali su snažnije prihvatanje pojedinih uverenja kojima se problem umanjuje i slabiju nameru da reaguju.

Ovo može ukazivati na proces normalizacije: ponovljena izloženost problematičnom ponašanju može povećati verovatnoću da ga sportisti doživljavaju kao sastavni deo sportske kulture, da ga ne označe kao uznemiravanje ili da manje veruju da će reagovanje dovesti do značajnih promena.

Ovakvo tumačenje u skladu je sa literaturom koja pokazuje da štetna ponašanja u sportu mogu biti ugrađena u kulturu ćutanja, poslušnosti, izdržljivosti i tolerisanja autoriteta. Nalaz dodatno potvrđuje značaj rane prevencije, jer cilj treba da bude sprečavanje normalizacije problematičnih ponašanja u klubovima, timovima i grupama vršnjaka.

Regresiona analiza pružila je najsnažnije dokaze za definisanje prioriteta intervencije. Prvi model pokazao je da varijable stavova prema uznemiravanju objašnjavaju značajan deo varijanse namere prijavljivanja.

Međutim, kada su u model uključene opažena sposobnost prijavljivanja i psihološka bezbednost, procenat objašnjene varijanse značajno je povećan na 54,7%.

To pokazuje da spremnost na reagovanje ne zavisi samo od toga da li sportisti odbacuju okrivljavanje žrtve. Ona u velikoj meri zavisi i od toga da li se osećaju sposobnim da reaguju i dovoljno bezbednim da to učine.

U završnom modelu opažena sposobnost prijavljivanja bila je najsnažniji pozitivni prediktor, a zatim psihološka bezbednost, dok su uverenja da određeno ponašanje „nije bilo uznemiravanje“ i da je osoba „lagala“ ostala značajni negativni prediktori.

Ovi rezultati pokazuju da projektni resursi treba da objedine četiri elementa:

1. jasne definicije seksualnog uznemiravanja;
2. edukaciju koja osporava mitove i okrivljavanje žrtve;
3. praktičnu obuku za reagovanje;
4. bezbedne kanale prijavljivanja.

Takav kombinovani pristup u skladu je sa ciljem projekta CoViS da razvije obrazovne resurse, obuči multiplikatore i uključi sportske organizacije.

Kvalitativno istraživanje

Kvalitativni nalazi dopunjuju i produbljuju kvantitativne rezultate pokazujući kako sportisti, treneri i drugi akteri u sportu razumeju uznemiravanje, prijavljivanje i zaštitu sportista u svakodnevnom sportskom okruženju.

Učesnici u intervjuima i fokus-grupama prepoznali su seksualno uznemiravanje i zlostavljanje kao ozbiljna pitanja, ali su istovremeno opisivali nesigurnost, oklevanje i kontekstualne prepreke koje mogu sprečiti sportiste da o problemu otvoreno govore.

To je u skladu sa polazištem projekta, prema kojem su neprepoznavanje i neprijavljivanje rodno zasnovanog nasilja u sportu centralni problemi koje treba rešavati putem edukacije, prikupljanja podataka, obuke edukatora i razvoja mehanizama prijavljivanja.

Prva važna kvalitativna tema odnosila se na informisanost i prepoznavanje. Iskazi učesnika ukazuju na to da mnoge osobe u sportu mogu prepoznati ekstremne oblike zlostavljanja, ali su manje sigurne kada je reč o dvosmislenim ponašanjima, verbalnim komentarima, narušavanju granica, grumingu ili ponovljenim neprimerenim interakcijama.

Ovaj nalaz može pomoći u objašnjenju kvantitativnog rezultata prema kojem je uverenje da određena situacija „nije bila uznemiravanje“ negativno predviđalo nameru prijavljivanja. Kada sportisti nisu sigurni da li određeno ponašanje predstavlja uznemiravanje, manja je verovatnoća da će ga prijaviti ili da će intervenisati.

Ovo je u skladu sa konsenzus izjavom MOK-a, koja naglašava potrebu za jasnim definicijama, edukacijom i primenom politika kako bi sportisti i članovi stručnog i pomoćnog osoblja mogli rano da prepoznaju uznemiravanje i zlostavljanje, umesto da reaguju tek nakon nastanka ozbiljne štete (Mountjoy et al., 2016).

Druga tema odnosila se na normalizaciju i sportsku kulturu. Učesnici su opisivali sportsko okruženje u kojem se neprimereni komentari, šale, pritisak ili nejednaki odnosi moći mogu odbacivati kao uobičajeni delovi treninga, discipline ili kulture tima.

Takvo tumačenje podudara se sa kvantitativno utvrđenom povezanošću između većeg broja iskustava uznemiravanja i snažnijeg prihvatanja uverenja kojima se ona umanjuju. Kada su sportisti više puta izloženi problematičnom ponašanju bez jasne reakcije institucija, mogu postati manje skloni da ga tumače kao ozbiljno ili kao razlog za preduzimanje mera.

Raniji evropski podaci pokazuju da interpersonalno nasilje u sportu nije retko i da na njega mogu uticati organizacioni i kulturni uslovi, uključujući strukture autoriteta i tolerisanje štetnih praksi (Vertommen et al., 2016; Hartill et al., 2023).

Treća tema odnosila se na prepreke prijavljivanju. Iskazi učesnika pokazuju da sportisti mogu oklevati da prijave uznemiravanje zbog straha od negativnih posledica, neverovanja, narušavanja ugleda, gubitka prilika ili sukoba sa trenerima, saigračima, klubovima i porodicama.

Ovi kvalitativni nalazi u velikoj meri su usklađeni sa kvantitativnim rezultatom prema kojem je psihološka bezbednost bila značajan prediktor namere prijavljivanja. Čak i kada sportisti prepoznaju neku situaciju kao problematičnu, možda neće reagovati ukoliko ne veruju da je okruženje za prijavljivanje bezbedno, poverljivo i spremno da adekvatno postupi.

Ovo je posebno važno u sportskim sistemima u kojima su formalne strukture zaštite slabe ili se primenjuju nedosledno. U predlogu projekta ukazano je na odsustvo ili ograničenu dostupnost politika, protokola, metodologija praćenja i centralnih tela odgovornih za zaštitu

sportista u Srbiji, Bugarskoj i Grčkoj.

Četvrta tema odnosila se na ulogu trenera, osoblja, vršnjaka i sportskih organizacija. Kvalitativni podaci pokazuju da je zaštita sportista zajednička odgovornost i da se sportisti često oslanjaju na odrasle, trenere, stručnjake sportske medicine, klupsko osoblje i organizacije da definišu prihvatljivo ponašanje i reaguju na zabrinutost.

Ovo je u skladu sa kvantitativnim nalazom da različite osobe u sportskom okruženju mogu biti uključene u incidente. Takođe podržava usmerenost projekta na obuku ne samo sportista već i trenera, multiplikatora, sportskih organizacija i drugih zainteresovanih strana.

Literatura iz oblasti zaštite sportista slično ukazuje na to da prevencija zahteva promene u celokupnom sistemu, uključujući kodekse ponašanja, edukaciju, strukture prijavljivanja, nadzor i odgovornost (Mountjoy et al., 2016). Projekat CoViS takođe prepoznaje da treneri i članovi osoblja treba da podržavaju celovit razvoj mladih sportista, a ne samo njihov sportski učinak.

Peta tema odnosila se na potrebu za praktičnim, pouzdanim i pristupačnim resursima. Stavovi učesnika ukazivali su na to da opšte podizanje svesti nije dovoljno. Sportistima i drugim akterima u sportu potrebni su konkretni alati, primeri, procedure i smernice o tome šta treba učiniti kada se seksualno uznemiravanje dogodi.

Ovaj nalaz je u potpunosti usklađen sa regresionom analizom, u kojoj je opažena sposobnost prijavljivanja bila najsnažniji prediktor namere. Drugim rečima, sportisti će verovatnije reagovati kada imaju praktično primenljivo znanje.

Kvalitativni rezultati zato podržavaju razvoj obrazovnih modula, učenja zasnovanog na scenarijima, vodiča za prijavljivanje, video-materijala i aktivnosti multiplikatora kojima se principi zaštite prenose u svakodnevnu praksu. To je u skladu i sa ciljem projekta da razvije resurse, alate, preporuke, materijale za diseminaciju i platformu za prijavljivanje.

Šesta tema ukazala je na brojne prepreke koje sportiste sprečavaju da prijave seksualno uznemiravanje ili potraže pomoć. Iskazi učesnika pokazuju da prijavljivanje nije samo pitanje individualne spremnosti, već da na njega snažno utiču strah, nesigurnost i poverenje u sportsko okruženje.

Sportisti mogu oklevati da otkriju incident jer strahuju da im se neće verovati, da će biti okrivljeni, da će njihov ugled biti narušen, da će izgubiti mesto u timu ili da će pretrpeti negativne posledice od trenera, saigrača ili sportskih organizacija.

Ovaj nalaz blisko je povezan sa kvantitativnim rezultatima, prema kojima je psihološka bezbednost značajno predviđala nameru reagovanja, dok je uverenje da je osoba „lagala“ negativno predviđalo tu nameru.

Drugim rečima, učesnici su bili spremniji da reaguju kada su se osećali bezbedno, a manje spremni kada je postojala sumnja da prijavi neće biti poverovano ili da neće biti ozbiljno razmotrena.

Ova tema je u skladu i sa prethodnim istraživanjima zaštite sportista, koja pokazuju da se uznemiravanje i zlostavljanje u sportu često ne prijavljuju zbog neravnoteže moći, zavisnosti od trenera, straha od odmazde, lojalnosti timu i nedostatka poverenja u organizacione postupke.

Nalaz zato potvrđuje potrebu za sistemima prijavljivanja koji nisu samo formalno dostupni već se doživljavaju kao:

- pouzdani;
- poverljivi;
- zaštitnički;
- nezavisni.

Edukacija treba jasno da objasni kako prijavljivanje funkcioniše, šta se događa nakon podnošenja prijave, ko prima informacije, kako se štiti poverljivost i koje mere postoje za sprečavanje odmazde. Jačanje poverenja u postupke prijavljivanja zato predstavlja jedan od ključnih uslova za povećanje spremnosti sportista da reaguju.

Sedma tema odnosila se na potrebu za strukturisanom edukacijom, jasnim protokolima i širom kulturom zaštite unutar sportskih organizacija. Stavovi učesnika ukazuju na to da su sportistima, trenerima, članovima osoblja i klubovima potrebni ne samo opšti podaci o seksualnom uznemiravanju već i praktične smernice, zajedničke definicije, jasna očekivanja u vezi sa ponašanjem i dostupni postupci prevencije i reagovanja.

Ova tema snažno je usklađena sa kvantitativnim nalazom da je opažena sposobnost

prijavljivanja bila najsnažniji prediktor namere. Učesnici su bili spremniji da reaguju kada su smatrali da su za to sposobni, što pokazuje da edukacija treba da se usmeri na konkretne veštine, a ne samo na apstraktne informacije.

Ova tema takođe podržava razvoj sveobuhvatnog organizacionog pristupa zaštiti sportista. Obuka treba da pomogne sportistima da:

- prepoznaju seksualno uznemiravanje;
- razumeju profesionalne i lične granice;
- suprotstave se okrivljavanju žrtve;
- podrže vršnjake;
- znaju gde i kako da prijave incident.

Istovremeno, treneri i članovi osoblja treba da budu obučeni o profesionalnim granicama, bezbednoj komunikaciji, primerenom reagovanju kada im se sportista poveri i njihovoj odgovornosti za stvaranje bezbednog sportskog okruženja.

Protokoli treba da obuhvate:

- kodekse ponašanja;
- kanale prijavljivanja;
- postupke upućivanja nadležnim službama;
- pravila poverljivosti;
- mere daljeg postupanja.

Ovo je u skladu sa međunarodnim preporukama za zaštitu sportista, koje naglašavaju da sprečavanje uznemiravanja i zlostavljanja u sportu zahteva edukaciju, politike, mehanizme prijavljivanja, odgovornost i promenu kulture, a ne samo pojedinačne kampanje podizanja svesti.

Posmatrani zajedno, kvalitativni nalazi pokazuju da problem nije samo u nedostatku informacija, već i u nedostatku zajedničkog jezika, poverenja, sigurnosti i institucionalne jasnoće.

Sportisti mogu znati da je seksualno uznemiravanje pogrešno, ali i dalje mogu biti nesigurni:

- da li određeno ponašanje treba prijaviti;
- da li će im se verovati;
- da li će organizacija reagovati;
- da li će prijavljivanje izazvati dodatnu štetu.

Ovo pomaže da se objasni zašto su opažena psihološka bezbednost i opažena sposobnost prijavljivanja bile centralni prediktori u kvantitativnom istraživanju.

Kvalitativni nalazi zato dodatno potvrđuju praktične implikacije ankete: preventivne aktivnosti treba da prevaziđu opšte podizanje svesti i doprinesu stvaranju bezbednijeg, transparentnijeg i odgovornijeg sportskog okruženja.

Obrazovne implikacije

Na osnovu kvantitativnih i kvalitativnih nalaza, obrazovna komponenta projekta treba da bude osmišljena kao praktičan program zaštite sportista zasnovan na dokazima, koji prevazilazi opšte podizanje svesti.

Rezultati su pokazali da su učesnici uglavnom izražavali pozitivnu nameru da reaguju, ali da su te namere u velikoj meri zavisile od:

- opažene sposobnosti prijavljivanja seksualnog uznemiravanja;
- opažene psihološke bezbednosti;
- stepena u kojem učesnici odbacuju okrivljavanje žrtve i uverenja kojima se uznemiravanje umanjuje.

Edukacija zato treba da pomogne sportistima i drugim akterima u sportu da:

- prepoznaju seksualno uznemiravanje i zlostavljanje;
- suprotstave se štetnim mitovima;
- steknu sigurnost u pogledu načina reagovanja;
- veruju da prijavljivanje može biti bezbedno i svrsishodno.

Obrazovni sadržaj treba da obuhvati sledeće ključne module.

1. Razumevanje seksualnog uznemiravanja, zlostavljanja i zaštite sportista

Prvi modul treba da uspostavi zajedničko razumevanje seksualnog uznemiravanja, seksualnog zlostavljanja i zaštite sportista.

Ovo je neophodno jer su rezultati ankete i kvalitativnog istraživanja pokazali da pojedini učesnici mogu imati teškoće u prepoznavanju ili označavanju određenih ponašanja kao seksualnog uznemiravanja.

Modul treba da objasni različite oblike uznemiravanja i zlostavljanja, uključujući:

- verbalne;
- neverbalne;
- fizičke;
- digitalne;
- psihološke;
- oblike neprimerenog ponašanja zasnovane na zloupotrebi moći.

Takođe treba jasno objasniti da seksualno uznemiravanje ne mora postojati samo u odnosu između trenera i sportiste, već se može pojaviti i:

- među saigračima;
- između sportista i članova stručnog ili pomoćnog osoblja;
- u odnosu sa volonterima;
- u odnosu sa medicinskim osobljem;
- u kontaktu sa drugim osobama u sportskom okruženju.

Sadržaj može biti zasnovan na scenarijima i prilagođen svakodnevnim situacijama u sportu, kao što su:

- neprimereni komentari;
- neželjeno dodirivanje;
- seksualizovane šale;
- privatne poruke;
- pritisak da se toleriše ponašanje koje izaziva nelagodnost;
- zloupotreba autoriteta;
- narušavanje ličnih i profesionalnih granica.

Konsenzus izjava MOK-a naglašava da uznemiravanje i zlostavljanje u sportu obuhvataju različite oblike namernog nasilja i da su često povezani sa neravnotežom moći i organizacionom kulturom. To dodatno potvrđuje potrebu za jasnim definicijama i primerima prilagođenim sportskom kontekstu.

2. Prepoznavanje ranih znakova upozorenja i nejasnih situacija

Drugi modul treba da bude usmeren na prepoznavanje ranih znakova upozorenja.

Kvalitativni nalazi ukazali su na to da sportisti mogu lakše prepoznati teške incidente nego suptilna, postepena ili dvosmislena ponašanja. Obuka zato treba da pomogne učesnicima da razlikuju:

- prihvatljivu interakciju u sportu;
- neprimerenu komunikaciju;
- narušavanje granica;
- gruming;
- seksualno uznemiravanje;
- seksualno zlostavljanje.

Ovaj modul treba da sadrži kratke studije slučaja u kojima učesnici procenjuju da li je određeno ponašanje:

- prihvatljivo;
- zabrinjavajuće;
- takvo da zahteva prijavljivanje.

Potrebno je obuhvatiti i situacije koje se u sportu često normalizuju, kao što su:

- komentari o telu;
- pritisak da se prihvati nametljivo ponašanje;
- favorizovanje pojedinih sportista;
- ponovljeni privatni kontakti;
- šale seksualne sadržine;
- ponašanja koja se opravdavaju „kulturom tima“.

Ovo je posebno značajno jer su kvantitativni rezultati pokazali da je uverenje da određena situacija „nije bila uznemiravanje“ negativno predviđalo nameru reagovanja. Kada učesnici ne mogu da prepoznaju uznemiravanje, manja je verovatnoća da će intervenirati ili ga prijaviti.

3. Suprotstavljanje okrivljavanju žrtve i umanjivanju ozbiljnosti događaja

Obrazovni program treba da sadrži poseban modul posvećen okrivljavanju žrtve, neverovanju i umanjivanju ozbiljnosti incidenta.

Kvantitativni nalazi pokazali su da učesnici u celini nisu snažno prihvatili takva uverenja. Međutim, varijable koje su se odnosile na stavove prema uznemiravanju bile su negativno povezane sa namerom reagovanja.

U regresionoj analizi uverenja da situacija „nije bila uznemiravanje“ i da je osoba „lagala“ ostala su značajni negativni prediktori namere. To pokazuje da edukacija treba neposredno da se bavi mitovima koji smanjuju spremnost da se osoba koja je doživela uznemiravanje podrži ili da se zabrinutost prijavi.

Modul treba da ospori česta pogrešna uverenja, kao što su:

- „Sami su to izazvali“;
- „Bila je to samo šala“;
- „Osoba je pogrešno razumela situaciju“;
- „Preuveličava“;
- „Lažne prijave su česte“;
- „Počinilac nije to nameravao.“

Treba objasniti da takva uverenja doprinose ćutanju, obeshrabruju poveravanje i štite štetno ponašanje.

Učesnike treba podučiti i kako da pruže odgovarajuću prvu reakciju kada im se neko poveri:

- pažljivo saslušati osobu;
- ozbiljno prihvatiti ono što govori;
- ne okrivljavati je;
- proveriti njenu neposrednu bezbednost;

- uputiti je ka odgovarajućoj podršci.

UNESCO je ukazao na to da se nasilje nad ženama i djevojkama u sportu često ne prijavljuje zbog straha od stigmatizacije, isključivanja i odmazde, što dodatno potvrđuje značaj suprotstavljanja neverovanju i okrivljavanju žrtve.

4. Jačanje opažene sposobnosti delovanja: šta uraditi, kako reagovati i kome prijaviti

Najsnažniji kvantitativni nalaz bio je da je opažena sposobnost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja predstavljala glavni prediktor namere reagovanja.

Obrazovni sadržaj zato treba da bude izrazito praktičan. Nakon obuke učesnici treba tačno da znaju koje korake mogu preduzeti ukoliko:

- dožive seksualno uznemiravanje;
- prisustvuju takvom incidentu;
- im se druga osoba poveri.

Modul treba da sadrži jasna uputstva o tome:

- kako reagovati u trenutku događaja;
- kako podržati saigrača, saigračicu ili drugu osobu;
- kako bezbedno dokumentovati razlog za zabrinutost;
- kome se obratiti unutar i izvan sportske organizacije;
- kako koristiti postojeće kanale prijavljivanja;
- koje informacije treba navesti prilikom prijavljivanja;
- šta poverljivost podrazumeva i koja su njena ograničenja;
- šta učiniti kada je osoba na koju se prijava odnosi trener, član osoblja ili druga osoba na položaju autoriteta.

Resursi Saveta Evrope za zaštitu dece u sportu prepoznaju edukaciju zainteresovanih strana kao jednu od ključnih mera primarne prevencije nasilja i zlostavljanja.

Obuka u okviru projekta zato treba da sadrži praktične alate, kao što su:

- dijagrami toka postupanja;
- mape kanala prijavljivanja;

- primeri formulacija koje se mogu koristiti u razgovoru;
- vežbe igranja uloga;
- procedure upućivanja prilagođene svakoj zemlji.

5. Stvaranje bezbednosti i poverenja u postupak prijavljivanja

Pošto je psihološka bezbednost bila značajan prediktor namere reagovanja, edukacija treba da obuhvati i uslove u kojima se sportisti osećaju dovoljno bezbedno da prijave problem.

Ovaj modul treba da objasni kako izgleda bezbedno okruženje za prijavljivanje i šta sportske organizacije moraju učiniti kako bi zaštitile sportiste od:

- odmazde;
- isključivanja;
- ugrožavanja ugleda;
- drugih negativnih posledica.

Sadržaj treba da obuhvati:

- poverljivost;
- anonimno prijavljivanje, kada je dostupno;
- ulogu službenika za zaštitu sportista;
- nezavisne mogućnosti prijavljivanja;
- zaštitu od odmazde;
- postupanje nakon podnošenja prijave.

Sportisti takođe treba da nauče da prijavljivanje ne znači da situaciju moraju rešavati sami.

Treneri i članovi osoblja treba da budu obučeni da:

- primereno prime prijavu;
- izbegnu odbacujuće ili optužujuće reakcije;
- aktiviraju odgovarajuće postupke zaštite sportista.

Ovaj modul je posebno značajan jer kvalitativni nalazi ukazuju na to da sportisti mogu izbegavati prijavljivanje zbog straha od posledica, nedostatka poverenja ili nesigurnosti da li će im se verovati.

Smernice MOK-a naglašavaju značaj mehanizama prijavljivanja, postupaka upravljanja slučajevima i uloge službenika za zaštitu sportista prilikom reagovanja na sumnje ili prijave uznemiravanja i zlostavljanja.

6. Intervencija posmatrača i odgovornost vršnjaka

Rezultati o učestalosti incidenata pokazali su da u njima ne učestvuju samo treneri i članovi osoblja, već i saigrači i druge osobe iz sportskog okruženja.

Edukacija zato treba da sadrži modul o intervenciji posmatrača i odgovornosti vršnjaka.

Sportisti treba da budu obučeni ne samo da zaštite sebe već i da:

- prepoznaju kada je saigrač ili saigračica izložen riziku;
- bezbedno reaguju;
- pruže podršku nakon incidenta;
- pomognu u pokretanju odgovarajućeg postupka.

Modul treba da predstavi različite načine intervencije, kao što su:

- neposredna intervencija, kada je bezbedna;
- odvrćanje pažnje i prekidanje situacije;
- obraćanje pouzdanoj odrasloj osobi;
- dokumentovanje incidenta;
- naknadna podrška osobi koja je doživela uznemiravanje.

Treba naglasiti da posmatrači ne treba da izlažu sebe ili druge dodatnom riziku, ali da mogu imati ključnu ulogu u prekidanju štetnog ponašanja i pružanju podrške prilikom prijavljivanja.

Noviji programi obuke posmatrača u sportu naglašavaju značaj osposobljavanja trenera i drugih učesnika u sportu da prepoznaju znakove uznemiravanja i zlostavljanja i da na njih reaguju na odgovarajući način.

7. Uloge i odgovornosti trenera, stručnog osoblja, klubova i sportskih organizacija

Kvalitativni nalazi pokazali su da je zaštita sportista zajednička odgovornost. Edukacija zato ne treba da bude namenjena samo sportistima.

Potrebno je razviti odvojene, ali međusobno povezane obuke za:

- trenere;
- članove stručnog i pomoćnog osoblja sportista;
- rukovodioce klubova;
- volontere;
- roditelje, kada je to relevantno.

Za trenere i članove osoblja sadržaj treba da se usmeri na:

- profesionalne granice;
- primerenu komunikaciju;
- bezbednu upotrebu digitalnih medija;
- reagovanje kada im se sportista poveri;
- obaveze prijavljivanja, kada su primenljive;
- stvaranje timske klime u kojoj se sportisti osećaju poštovano i zaštićeno.

Za sportske organizacije sadržaj treba da obuhvati:

- politike zaštite sportista;
- kodekse ponašanja;
- izbor i proveru osoblja;
- jasno određene uloge u sistemu zaštite;
- postupke za podnošenje pritužbi;
- vođenje evidencije;
- postupke upućivanja;
- nadzor i praćenje primene politika.

Smernice MOK-a namenjene međunarodnim sportskim savezima i nacionalnim olimpijskim komitetima naglašavaju da politike zaštite treba da obuhvate definicije, mehanizme prijavljivanja, postupke upravljanja slučajevima i edukaciju zainteresovanih strana.

8. Uznemiravanje putem digitalnih i društvenih medija

S obzirom na sve veću ulogu digitalne komunikacije u životu mladih sportista, obrazovni materijali treba da obuhvate i uznemiravanje na internetu i narušavanje granica u digitalnom

okruženju.

Co-funded by
the European Union

Sadržaj treba da obradi:

- neprimerene privatne poruke;
- pritisak da se dele fotografije ili drugi sadržaji;
- seksualne komentare na internetu;
- zloupotrebu intimnih ili drugih fotografija;
- uhođenje;
- objavljivanje privatnih podataka bez pristanka;
- lažno predstavljanje;
- zlostavljanje putem društvenih mreža.

Organizacija Safe Sport International ukazala je na to da zlostavljanje na internetu predstavlja sve izraženiji rizik za zaštitu sportista. Ono može uključivati seksualno uznemiravanje, pretnje, uhođenje, objavljivanje privatnih podataka i zloupotrebu fotografija.

Modul treba da bude praktično usmeren i da sportistima i trenerima pomogne da razumeju:

- pravila bezbedne komunikacije;
- prihvatljive oblike razmene poruka između trenera i sportista;
- značaj podešavanja privatnosti;
- načine čuvanja snimaka ekrana i drugih dokaza;
- kanale prijavljivanja digitalnog uznemiravanja.

9. Promena kulture i stvaranje pozitivnog sportskog okruženja

Obrazovni program na kraju treba da sadrži sadržaje usmerene na stvaranje pozitivne sportske kulture zasnovane na poštovanju.

Kvantitativni nalaz da su prethodna iskustva uznemiravanja bila povezana sa snažnijim prihvatanjem uverenja kojima se uznemiravanje umanjuje i sa slabijom namerom reagovanja ukazuje na mogućnost da ponovljena izloženost doprinosi normalizaciji problematičnog ponašanja.

Edukacija zato treba da se suprotstavi shvatanju da je seksualno uznemiravanje sastavni deo:

- sportske kulture;
- povezivanja u timu;
- discipline;
- humora.

Ovaj modul treba da promovise:

- poštovanje;
- dostojanstvo;
- pristanak;
- uključivanje;
- pravo sportista da izraze mišljenje;
- zajedničku odgovornost za bezbednost.

Klubove i timove treba podsticati da razviju jasna pravila o prihvatljivom ponašanju i da redovno stvaraju mogućnosti za sportiste da izraze zabrinutost.

Cilj ne treba da bude samo sprečavanje najtežih incidenata, već i promena svakodnevnih ponašanja i obrazaca komunikacije koji mogu doprineti razvoju nebezbednog sportskog okruženja.

Ograničenja i zaključak

Ova analiza potreba ima određena ograničenja koja treba uzeti u obzir.

Prvo, kvantitativno istraživanje nije uključivalo meru socijalno poželjnog odgovaranja. Ispitivanje osetljive teme, kao što je seksualno zlostavljanje, moglo je da odvрати učesnike od otkrivanja takvih iskustava ili da ih učini manje spremnim da daju potpuno iskrene odgovore na stavke kojima su procenjivane psihološke varijable. Buduća istraživanja treba da uključe mere socijalne poželjnosti kako bi se uzela u obzir moguća uzdržanost učesnika prilikom otkrivanja osetljivih informacija.

Drugo, u partnerskim zemljama korišćen je pogodni uzorak, što ograničava mogućnost generalizacije nalaza na celokupnu populaciju.

Treće, broj učesnika u oba istraživanja bio je relativno mali. Rezultate zato treba tumačiti

oprezno, jer oni možda ne odražavaju stanje u celokupnoj populaciji partnerskih zemalja.

Uprkos ovim ograničenjima, nalazi dobijeni kombinovanjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda pružaju koherentnu osnovu zasnovanu na dokazima za razvoj obrazovnih materijala.

Kvantitativnim istraživanjem utvrđeni su:

- učestalost relevantnih iskustava;
- značaj okrivljavanja žrtve i uverenja kojima se uznemiravanje umanjuje;
- centralna uloga opažene sposobnosti prijavljivanja i psihološke bezbednosti u predviđanju namere reagovanja.

Kvalitativno istraživanje objasnilo je kako se ovi obrasci mogu razvijati u stvarnom sportskom okruženju, u kojem nejasnoće, normalizacija problematičnog ponašanja, strah od posledica i slabe strukture prijavljivanja mogu umanjiti spremnost sportista da progovore.

Ovi nalazi u skladu su sa međunarodnim dokazima prema kojima uznemiravanje i zlostavljanje u sportu predstavljaju složene probleme povezane sa međuljudskim odnosima i funkcionisanjem sportskih organizacija, a ne samo izolovane incidente koje su izazvali pojedinci (Mountjoy et al., 2016; Hartill et al., 2023).

Nalazi zato snažno opravdavaju usmerenost projekta na:

- edukaciju;
- podizanje svesti;
- obuku edukatora-multiplikatora;
- uključivanje sportskih organizacija;
- podršku u postupku prijavljivanja.

Buduće aktivnosti treba da budu usmerene na pomaganje sportistima da prepoznaju seksualno uznemiravanje, osporavanje mitova i stavova kojima se okrivljuje žrtva, jačanje praktičnih veština reagovanja i obezbeđivanje da se sistemi prijavljivanja doživljavaju kao bezbedni, poverljivi i delotvorni.

Na taj način projekat može doprineti ne samo unapređenju individualnog znanja već i širim kulturnim i organizacionim promenama u sportu.

Babović, M., & Reljanović, M. (2020). *Sexual harassment in Serbia*. OSCE Mission to Serbia.

Brackenridge, C. H. (2001). *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. Routledge.

Chroni, S., & Fasting, K. (2009). Prevalence of male sexual harassment among female sports participants in Greece. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 7(3), 254–262. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.ispe.2009.1333>

Chroni, S., & Kavoura, A. (2022). From silence to speaking up about sexual violence in Greece: Olympic journeys in a culture that neglects safety. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 862450. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.862450>

Council of Europe. (2007). *Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No. 201)*. Council of Europe.

Fasting, K., & Brackenridge, C. H. (2009). Coaches, sexual harassment and education. *Sport, Education and Society*, 14(1), 21–35. <https://doi.org/10.1080/13573320802614950>

Fasting, K., Chroni, S., Hervik, S. E., & Knorre, N. (2011). Sexual harassment in sport toward females in three European countries. *International Review for the Sociology of Sport*, 46(1), 76–89. <https://doi.org/10.1177/1012690210376295>

Fasting, K., Chroni, S., & Knorre, N. (2014). The experiences of sexual harassment in sport and education among European female sports science students. *Sport, Education and Society*, 19(2), 115–130. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.660477>

Hartill, M. (2009). The sexual abuse of boys in organized male sports. *Men and Masculinities*, 12(2), 225–249. <https://doi.org/10.1177/1097184X07313361>

Hartill, M., Rulofs, B., Lang, M., Vertommen, T., Allroggen, M., Cirera, E., Diketmueller, R., Kampen, J., Kohl, A., Martin, M., Nanu, I., Neeten, M., Sage, D., & Stativa, E. (2021). *CASES: Child abuse in sport: European statistics – Project report*. Edge Hill University.

McMahon, S., & Farmer, G. L. (2011). An updated measure for assessing subtle rape myths. *Social Work Research*, 35(2), 71–81. <https://doi.org/10.1093/swr/35.2.71>

Mountjoy, M., Brackenridge, C., Arrington, M., Blauwet, C., Carska-Sheppard, A., Fasting, K., Kirby, S., Leahy, T., Marks, S., Martin, K., Starr, K., Tiivas, A., & Budgett, R. (2016). International Olympic Committee consensus statement: Harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 50(17), 1019–1029. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096121>

Co-funded by
the European Union

Sand, T. S., Fasting, K., Chroni, S., & Knorre, N. (2011). Coaching behavior: Any consequences for the prevalence of sexual harassment? *International Journal of Sports Science & Coaching*, 6(2), 229–241. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.6.2.229>

Sundstrom, B., Ferrara, M., DeMaria, A. L., Gabel, C., Booth, K., & Cabot, J. (2018). It's your place: Development and evaluation of an evidence-based bystander intervention campaign. *Health Communication*, 33(9), 1141–1150. <https://doi.org/10.1080/10410236.2017.1333561>

Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., & Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51, 223–236. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.10.006>